

**ІЗМАЇЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

**КАФЕДРА МУЗИЧНОГО ТА ОБРАЗОТВОРЧОГО
МИСТЕЦТВ**

**МЕТОДОЛОГІЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ
ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА**

Методичні рекомендації

для здобувачів спеціальності 014.13 Середня освіта.

Музичне мистецтво (ОС «Магістр»)

Ізмаїл – 2024

УДК 37.091.33.12.01.3-51:001.89:78(072)

Методичні рекомендації «МЕТОДОЛОГІЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА» для здобувачів вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта. Музичне мистецтво (ОС «Магістр»). Ізмаїл, ІДГУ, 2024 р.

Рекомендовано до друку Вченою радою педагогічного факультету Ізмаїльського державного гуманітарного університету (протокол №10 від 22.03.2024р.).

Обговорено і схвалено на засіданні кафедри музичного та образотворчого мистецтв ІДГУ (протокол №8 від 20.03.2024 р.).

Укладач: О.А. Бухнієва – кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри музичного та образотворчого мистецтв ІДГУ.

Рецензенти:

Ж.Є. Сироткіна – кандидатка педагогічних наук, доцентка, завідувачка кафедри музичного та образотворчого мистецтв (Ізмаїльський державний гуманітарний університет);

І.Г. Коваленко – кандидатка педагогічних наук, професорка кафедри теорії та методики музичної освіти, хорового співу і диригування, факультету мистецтв ім. Анатолія Авдієвського (Український державний університет імені Михайла Драгоманова);

О.А. Біла – докторка педагогічних наук, професорка кафедри дошкільної та початкової освіти (Ізмаїльський державний гуманітарний університет).

Методичні рекомендації присвячені становленню методологічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва відповідно до освітньо-професійної програми Середня освіта: музичне мистецтво. У рекомендаціях визначено сутність методології педагогіки музичної освіти, розглянуто основні складові методологічної характеристики педагогічного дослідження вчителя музичного мистецтва, а також розкрито підходи та технології аналізу музично-педагогічних проблем. Для здобувачів вищої освіти ОС «Магістр» педагогічних факультетів вищих навчальних закладів. Може бути корисним усім, хто цікавиться вивченням проблем музичної освіти.

О.А. Бухнієва. Методичні рекомендації «Методологія та організація педагогічних досліджень вчителя музичного мистецтва». Ізмаїл, ІДГУ, 2024. 65 с.

Ізмаїльський державний гуманітарний університет, 2024

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Музична педагогіка є невід'ємною компонентою музичного мистецтва як складної комплексної системи. Музично-педагогічна наука як одна з основоположних галузей музикології та дослідницький напрям функціонує та розвивається у широкому культурному просторі загальної гуманітаристики у постійних інтегративних зв'язках із суспільно-культурологічними та мистецтвознавчими науками (філософія, культурологія, історія культури, загальна історія, педагогіка, психологія, естетика, літературознавство, театрознавство, тощо). Сучасна методологія викладання комплексу музично-історичних, музично-теоретичних та музично-виконавських дисциплін, що є базовими для формування фахових компетентностей на другому (магістерському) рівні вищої музичної освіти, ґрунтується на тісній взаємодії сучасної музично-педагогічної науки з новітніми досягненнями в мистецтвознавстві та гуманітаристиці.

Сучасна соціокультурна ситуація та духовне становлення суспільства характеризуються інтенсивним розвитком демократичних процесів, утвердженням гуманістичних відносин, пробудженням творчого самопізнання та вивільненням творчих здібностей і можливостей. Водночас початок ХХІ століття характеризується потоком методологічних підходів та освітніх теорій, педагогічних та музикознавчих методик. Це зумовлює необхідність коригування цілей і змісту методологічної підготовки та методологічних засад вищої музичної освіти. Це пов'язано з тим, що музиканти і вчителі музики з вищою освітою, зокрема магістерського рівня, повинні бути озброєні професійною самостійністю, компетентностями, концептуальним мисленням і здатністю до самостійної роботи у вирішенні професійних завдань.

Реконструкція методології навчання музичного мистецтва є основою для формування професійного розвитку студентів-музикантів. Можливості для реалізації цих важливих завдань сучасні вчені (І. Зязюн [25], І. Бех [2], А. Козир [12], О. Олексюк [19, 20], Н. Овчаренко [17], В. Орлов [21], Г. Падалка [23, 24], І. Полубоярина [28], А. Растригіна [32], О. Реброва [29], О. Рудницька [33], Н. Сегеда [34], Т. Смирнова [37], Т. Ткаченко [39], В. Черкасов [40, 41], В. Шейко [45], О. Щолокова [46]) вбачають у тому, що вища музична освіта розвивається від репродуктивно-рецептивного підходу до концептуально-творчого створення спеціальних умов для переходу до

концептуально-творчого підходу. Йдеться про роль глибокого усвідомлення і рефлексивного знання методології та історії музичної педагогіки, що виявляється в дослідницькому підході до педагогічної діяльності музикантів і здатності реалізувати творчий підхід до музичної освіти на додаток до традиційної музичної освіти. Цей шлях можна подолати лише шляхом цілеспрямованої методологічної та теоретичної підготовки студентів, яка є невід'ємною складовою цілісної системи вищої музичної (мистецької) освіти для студентів, магістрантів та аспірантів педагогічних університетів.

Це означає, що кожному вчителю музичного мистецтва необхідно вміти досліджувати свою професійну діяльність, осмислювати ефективність застосовуваних методів викладання, аналізувати та конструювати результати та зміст музичної освіти, а також усвідомити для себе вихідні настанови та принципи такого дослідження.

Проте аналіз практики показує, що і у студентів-випускників, і досвідчених викладачів загалом спостерігається неналежний рівень методологічної компетентності. Вчителі не мають чіткого уявлення про методологію, а саме поняття «методологія» асоціюється у них найчастіше лише з науково-дослідною діяльністю, в якій вони також не почувуються компетентними.

Методичні рекомендації укладено з метою формування методологічної компетентності здобувачів (магістрів) вищої освіти щодо організації здійснення педагогічного дослідження та забезпечення поглибленої теоретичної та практичної підготовки вчителів музичного мистецтва до написання науково-дослідницьких робіт з урахуванням сучасних вимог до рівня і якості наукових досліджень відповідно до робочої програми і силабусу «Методологія та організація педагогічних досліджень вчителя музичного мистецтва» (2023 р.) для магістрів вищих навчальних закладів.

Науково-дослідницька діяльність є одним з елементів професійної підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва. Її організація розглядається як низка цілеспрямованих процесуальних дій суб'єкта (викладача, студента тощо) в навчальний та позанавчальний час відповідно до методик, що гарантують реалізацію індивідуально-орієнтованої моделі взаємодії, спрямованої на формування компетентностей, необхідних майбутньому фахівцю. Управління педагогічною практикою здобувачів вищої освіти включає прийоми організації та управління їхньою діяльністю, відбору та

структурування її змісту (проектування завдань), а також контролю ефективності організації та результативності виконання завдань.

Одним із головних показників для вчителів кожної спеціальності є володіння логічним мисленням, уміння розпізнавати закономірності та явища освітньої діяльності на методологічному рівні, а також пояснювати їх. Звісно, методологічна освіта музичних дослідників і вчителів музики відрізняється. Якщо перший має відкривати нові знання і «продувати» їх, то завдання вчителя музичного мистецтва полягає насамперед у тому, щоб грамотно і творчо застосовувати їх на практиці. У цьому випадку на перший план виходить педагогічна рефлексія змісту і процесу музичної освіти та власної професійної діяльності. Все це вимагає цілеспрямованої, професійно орієнтованої методичної підготовки.

У найширшому філософському розумінні методологія визначається як вчення про наукове пізнання і спосіб перетворення людської дійсності. Якщо теорія музичної освіти і педагогіки включає в себе, перш за все, її систему категорій і закономірностей, а методика музичної освіти – методи, способи і прийоми навчання музики, то методологію музичної освіти і педагогіки можна розглядати в трьох аспектах: як методологію наукової демонстрації музичної освіти і педагогіки свого предмета, дослідження як наукову демонстрацію методології певної проблеми і як сукупність методів музично-педагогічного дослідження.

Фахові методологічні знання та творчий досвід практичної діяльності дають змогу вчителю музики отримати відповідні орієнтири для аналізу й успішного розв'язання різноманітних професійних проблем і завдань, а також розвивати свою індивідуальну творчу позицію в процесі науково-дослідницької діяльності.

Програму навчальної дисципліни «Методологія та організація педагогічних досліджень вчителя музичного мистецтва» укладено відповідно до освітніх вимог кредитно-модульної системи. Програма визначає обсяги знань, які повинні опанувати студенти відповідно до вимог, зокрема, алгоритму вивчення навчального матеріалу, методичного забезпечення, складові та методику оцінювання навчальних досягнень студентів.

Мета курсу – забезпечити методологічну підготовку та організацію педагогічних досліджень майбутніх вчителів музичного мистецтва на основі компетентнісного підходу.

Завдання курсу:

- надати майбутнім вчителям музичного мистецтва теоретичні знання з методології музично-педагогічної освіти;

- створити умови для набуття методологічних умінь і навичок, необхідних для майбутньої науково-дослідницької діяльності;

- забезпечити умови для набуття методологічних умінь і навичок, необхідних для педагогічних досліджень майбутніх вчителів музичного мистецтва;

- спрямувати майбутніх вчителів музичного мистецтва до отримання дослідницьких та експериментальних результатів відповідно до сучасних вимог;

- зацікавити магістрантів до самостійної науково-дослідницької діяльності з актуальних проблем музично-педагогічної освіти;

- забезпечити умови для практичної реалізації результатів науково-дослідницької діяльності магістрантів через підготовку наукових тез та кваліфікаційних робіт.

У результаті вивчення дисципліни **«Методологія та організація педагогічних досліджень вчителів музичного мистецтва»** здобувачі отримують знання про:

- соціальну значущість музики та педагогіки;

- сутність музично-педагогічної науки та практики;

- зміст музично-педагогічної методології;

- особливості методичної компетентності вчителя музики;

- зміст аналізу методики музичної освіти.

Здобувачі повинні уміти:

- професійно аналізувати філософську, загальнонаукову та прикладну літературу з питань музичної педагогіки;

- здійснювати професійну рефлексію змісту, процесів та власної педагогічної діяльності в галузі музичної освіти;

- творчо застосовувати набуті методологічні знання для проєктування процесів музичної освіти.

Успіх чи неуспіх формування професійного мислення вчителя музики значною мірою залежить від його володіння методологічним аналізом педагогічних проблем музичної освіти. Це передбачає вміння об'єктивно виявляти розбіжності між набутими знаннями та результатами практики на науковій основі, спираючись на дані відповідних наук.

Основний фокус курсу спрямовано на формування дослідницької компетентності майбутніх учителів музики. В результаті магістранти мають набути наступні програмні результати навчання:

- розуміння цінностей та норм проведення досліджень у сучасному суспільстві;
- здатність обирати дослідницький інструментарій відповідно до специфіки дослідження;
- здатність формулювати дослідницькі програми, планувати діяльність та прогнозувати її результати;
- досвід пошуку необхідної інформації в процесі дослідження;
- здатність збирати інформацію;
- здатність аналізувати та узагальнювати інформацію;
- знання мультимедійних технологій та вміння застосовувати їх у дослідницькій діяльності;
- досвід підготовки та представлення результатів дослідження науковій спільноті;
- вміння аналізувати результати досліджень та застосовувати їх для вирішення освітніх завдань.

Методичні рекомендації **«Методологія та організація педагогічних досліджень вчителя музичного мистецтва освіти»** сприятимуть формуванню у студентів наукового світогляду, методологічної культури; оволодінню методологією наукового дослідження в педагогіці; формуванню навичок та компетенцій дослідницької діяльності серед студентів; збагаченню наукової ерудиції майбутніх вчителів музичного мистецтва закладу загальної середньої освіти; формуванню вмінь користуватися науковими джерелами та інформаційними системами, готувати та презентувати результати наукових досліджень; розвитку творчих якостей особистості; сприятимуть формуванню фахових компетентностей.

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна	Заочна
Кількість кредитів: 3	Лекції:	
	16	4
Модуль: 1	Практичні заняття:	
Загальна кількість годин: 90	-	-
Рік вивчення дисципліни за навчальним планом: 1	Лабораторні заняття:	
	-	-
Семестр: 1	Семінарські заняття:	
	14	4
Тижневе навантаження (год.):	Консультації:	
- аудиторне: 3	-	-
- самостійна робота: 5	Індивідуальні заняття:	
Форма підсумкового контролю: залік	-	-
Мова навчання: українська	Самостійна робота:	
	60	82

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН КУРСУ

№ з/п	Назви модулів / тем	Кількість годин (денна форма навчання)						Кількість годин (заочна форма навчання)			
		Аудиторні	Лекції	Семінарські (практичні)	Консультації	Самостійна робота	Аудиторні	Лекції	Семінарські (практичні)	Консультації	Самостійна робота
1	Тема 1. Методологічні основи досліджень у галузі мистецької освіти. Наука як система знань	4	2	2	-	4	-	-	-	-	8
2	Тема 2. Основні методологічні підходи у педагогічних дослідженнях: принципи, функції. Види і етапи досліджень	4	2	2	-	6	-	-	-	-	10
3	Тема 3. Методологія педагогічного дослідження. Системний підхід	6	4	2	-	8	4	2	2	-	12
4	Тема 4. Методи педагогічного дослідження. Синергетичний підхід	4	2	2	-	8	4	2	2	-	12
5	Тема 5. Теоретичні методи дослідження. Особистісно-орієнтований підхід	4	2	2	-	10	-	-	-	-	12
6	Тема 6. Емпіричні методи дослідження. Герменевтичний підхід як основа реалізації методологічного аналізу	4	2	2	-	10	-	-	-	-	12
7	Тема 7. Процес проведення педагогічного дослідження. Категоріальний апарат	4	2	2	-	10	-	-	-	-	12
Проміжний контроль		-	-	-	-	4	-	-	-	-	4
Разом:		30	16	14	-	60	8	4	4	-	82

ЗМІСТ КУРСУ

ТЕМА 1. МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕНЬ У ГАЛУЗІ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ. НАУКА ЯК СИСТЕМА ЗНАНЬ

Методологічні засади музично-педагогічної освіти. Взаємозв'язок методології та практики в музично-педагогічній освіті. Основні тенденції розвитку музично-педагогічної освіти в умовах євроінтеграційних процесів. Методологічні принципи музично-педагогічної освіти: професійна спрямованість, єдність філософського, загальнонаукового та прикладного рівнів методологічного аналізу, об'єктивні та суб'єктивні взаємозв'язки. Методологія музично-педагогічної освіти як сфера діяльності, пов'язана з науковим пошуком, розробкою та демонстрацією вихідних положень категорій і закономірностей. Музично-педагогічна методика як наука та її зв'язок з філософією освіти, естетикою, психологією, музикознавством і музичною педагогікою. Функції методології музичної освіти (гносеологічна, аксіологічна, евристична, критична та рефлексивна).

Основні поняття теми: принцип професійної спрямованості; об'єднання філософського, загальнонаукового та прикладного наукових рівнів аналізу; методологічне функціонування музично-педагогічної освіти, види і етапи наукових досліджень.

Лекційний матеріал:

Методологічна підготовка майбутніх вчителів музичного мистецтва сприяє формуванню методологічної компетентності студентів, яка проявляється в умінні працювати з методологічними поняттями, рефлексивно-ціннісному розумінні музично-педагогічних процесів, системних і міждисциплінарних зв'язках між усіма розділами теоретичної (філософської, мистецтвознавчої та музично-педагогічної) підготовки музикантів і вчителів музики. З огляду на такий розрив між загально філософськими та мистецтвознавчими знаннями та існуючою практикою вищої музичної освіти, методологічну освіту магістрів на найвищому рівні слід вважати своєчасною.

Курс *«Методологія та організація педагогічних досліджень вчителя музичного мистецтва»* дозволяє перейти від репродуктивного мислення до цілісного концептуального мислення, сприяє формуванню в студентів особистісно-ціннісного ставлення, формує емоційно-художні аспекти методологічного мислення особистості.

Методологія (буквально – «знання методів, способів дії») – це система принципів та способів організації та побудови теоретичної та практичної діяльності. Термін «методологія» у науковій лексиці використовується в кількох смислах:

- як вчення про науковий метод пізнання;
- як сукупність методів, що застосовуються у будь-якій науці;
- як система принципів та способів організації та побудови теоретичної та практичної діяльності.

Виділяють також два рівні методології:

- I рівень – методологія як вчення про структуру, логічну організацію, методи та засоби діяльності;
- II рівень – методологія як вчення про принципи побудови, форми та методи наукового пізнання. Ці два рівні тісно взаємопов'язані.

Методологія педагогіки – це наука про методи, орієнтована на внутрішні механізми, логіку руху та організації педагогічного процесу.

Виходячи з вищенаведених характеристик, вчені визначають методологічну культуру вчителя як важливу професійну якість, критеріями сформованості якого є методологічні знання, дослідницькі вміння та стійко позитивне особистісне ставлення до методологічної культури як нової педагогічної цінності. Особливе значення надається формуванню методологічної культури вчителя-дослідника, необхідність якої «визначається сучасною соціокультурною ситуацією, коли сучасне технологічне суспільство швидко та інтенсивно змінюється оперативного коригування існуючих та розроблення принципово нових освітніх програм.

Методологічна компетентність педагога-музиканта, на думку багатьох фахівців, це інтегративна властивість особистості педагога, яка включає:

- а) зацікавлене ставлення до методології педагогіки музичної освіти, розуміння її цінності для практичної діяльності та особистості вчителя музичного мистецтва;
- б) набуті професійно орієнтовані методологічні знання;

в) засвоєні способи, методи дослідницької музично-педагогічної діяльності та їхнє творче застосування в ситуації методологічного аналізу літератури та практичної навчально-дослідницької музично-педагогічної діяльності [4, с.9].

Методологію педагогіки музичної освіти як її галузь, що відбрунькувалася і розвивається, можна охарактеризувати як: а) уявлення про сутність, структуру та функції музично-педагогічного знання; б) вихідні, ключові музично-педагогічні положення, що мають приватно-науковий зміст; в) уявлення про логіку, принципи та методи музично-педагогічного дослідження; г) уявлення про засоби застосування отриманих музично-педагогічних знань для вдосконалення практики музичного навчання та виховання, сутність методології педагогіки музичної освіти як галузі педагогічної науки полягає в дослідній діяльності, спрямованій на пізнання та поглиблення уявлень про філософські, загальнонаукові та приватно-наукові засади музичного навчання, виховання та розвитку, удосконалення принципів та методів музично-педагогічного дослідження, на ефективну практику формування музичної культури.

Для формування основ методологічної компетентності майбутньому педагогу-музиканту слід, перш за все: а) засвоїти сутність методологічної характеристики музично-педагогічного дослідження; б) опанувати методологічний аналіз для теоретичного осмислення тієї чи іншої музично-педагогічної проблеми; в) оволодіти вміннями спланувати та організувати дослідно-пошукову роботу в галузі педагогіки музичної освіти; г) отримати початкові навички наукового обґрунтування результатів музично-педагогічного дослідження; д) підготувати рецензію, доповідь, випускню кваліфікаційну роботу навчально-наукового змісту на основі набутих дослідницьких знань та умінь. педагогічних проблем, різноманітних дискусій із цього приводу на семінарських заняттях та інших.

На формування методологічної компетентності повинні бути тією чи мірою, орієнтовані всі дисципліни професійної підготовки вчителів. Цей процес найбільш ефективно протікає при гармонійному поєднанні загальнокультурної, загальнонаукової, професійно-педагогічної підготовки, а також загальних елементів володіння навичками роботи із сучасними засобами інформації.

Так, важливо засвоєння таких компонентів, як володіння Інтернетом та іноземними мовами, користування базами та банками

даних, комп'ютерними технологіями в умовах сучасного інформаційного суспільства, набуває особливої значущості.

Від ідеї до її здійснення науковий пошук проходить кілька етапів цілеспрямованого процесу пізнання, результати якого подають у вигляді наукового дослідження у різноманітності його проявів: монографії, есеї, наукові статті, звіти та доповіді, дисертації, магістерські та дипломні роботи тощо.

За цільовим призначенням виділяють такі види наукових досліджень: -фундаментальні, мають високий рівень невизначеності. Результатом цих досліджень є відкриття нових явищ і законів, що відбуваються у навколишньому середовищі, розширення наукових знань про суспільство та їх застосування у практичній діяльності; -прикладні, які передбачають пошук нових чи вдосконалення вже відомих явищ та законів природи, мета яких полягає у використанні отриманих результатів у практичній діяльності людини та суспільства.

Питання та завдання:

1. Проаналізувати діяльнісний підхід до вирішення педагогічних проблем крізь призму ідеї про сутність мистецтва.

2. Висвітлити зв'язок методології музично-педагогічної освіти як науки з філософією освіти, наукою, естетикою, психологією, музикознавством, музичною педагогікою.

ТЕМА 2. ОСНОВНІ МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ У ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ: ПРИНЦИПИ, ФУНКЦІЇ. ВИДИ І ЕТАПИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Категорія «підходи» в мистецькій педагогіці та освітній практиці. Підходи як практичні орієнтації на певну сукупність взаємопов'язаних концепцій, ідей та методів освітньої діяльності. Загальна характеристика діяльнісного, культурологічного, системно-синергетичного та компетентнісного підходів. Основні позиції культурологічного підходу: історія, культура, власне життя, ставлення до учня як суб'єкта освіти, орієнтація на людину, яка навчається і творить культуру через діалог. Аналіз діяльнісних підходів до вирішення педагогічних проблем крізь призму уявлень про природу культури. Стратегії особистісно-орієнтованих підходів. Різниця між поняттям «система» як довільно обраної комбінації певних компонентів і системою як цілісним утворенням елементів, які

об'єднані ознаками системоутворення і мають взаємозалежні зв'язки в процесі функціонування. Сучасні парадигмальні підходи в педагогіці мистецтва (гносеологічний, онтологічний, феноменологічний та герменевтичний). Компетентнісний підхід у музично-педагогічній освіті. Реалізація компетентнісного підходу в освітньому середовищі вищих навчальних закладів.

Основні поняття теми: діяльнісний, культурологічний, особистісно-орієнтований, системно-синергетичний та компетентнісний підходи, сучасні парадигмальні підходи в педагогічній науці. Види і етапи наукових досліджень.

Лекційний матеріал:

Необхідність у відборі методів дослідження виникає завжди, коли йдеться про вивчення якогось спеціального питання, проблеми, спостереження, анкетування, інтерв'ювання, експерименти тощо. Існують методи емпіричні та методи теоретичні (порівняння, зіставлення, аналіз, узагальнення, моделювання та ін.). При цьому не слід вважати, що одні з них вище за рівнем, ніж інші, пам'ятаючи, наприклад, про те, що ні одно музично-педагогічне дослідження не може бути, наприклад, здійснено без залучення спеціального методу спостереження, завдання якого - цілеспрямоване збирання фактів музично-педагогічної насправді. З іншого боку, говорячи про музично-педагогічне дослідження, ніяк не можна уникнути методів теоретичного рівня. Професійно виконане дослідження на основі вивчення фактів, відомостей, знань повинно привести до аналізу та узагальнення цих фактів і відповідних висновків, теоретико-педагогічних побудов у вигляді музично-педагогічної моделі, концепції. При цьому слід мати на увазі, що творчий характер вирішення тієї чи іншої проблеми музичної освіти може бути двох рівнів: суб'єктивно творчим – коли студент-дослідник робить відкриття лише для себе (у той же час вже відоме іншим), та об'єктивно-творчим, коли він приходить до раніше невідомого іншого висновку, узагальнення та навіть відкриття.

Актуальні сучасні проблеми методології педагогічного дослідження розкрито у працях відомих вітчизняних дослідників С. Гончаренка [6, 7], І. Зязюна [25], В. Кременя [32], Н. Ничкало [12], питання методології професійної мистецької освіти висвітлено у роботах О. Олексюк [19, 20], О. Отич [22], В. Орлова [21], Г. Падалки [23, 24], О. Рудницької [31], О. Ребрової [29], Н. Сегеди [34], Т. Смирнової [37, 38], О. Щолокової [43], В. Черкасова [40, 41].

Сучасна педагогічна методологія трактується як «вчення про педагогічне знання, процес його розгляду, спосіб пояснення (створення концепцій) для перетворення і вдосконалення системи виховання і навчання, практичного застосування». Загальною методологічною основою мистецької освіти є філософія мистецької освіти, основні положення якої викладені у працях видатних філософів і педагогів Аристотеля, Платона, Й. Песталоцці, Г. Сковороди, П. Юркевича. Основними методологічними підходами, які значною мірою стосуються мистецької освіти, багато науковців вважають системно-синергетичний, аксіологічний, культурологічний, гуманістичний, герменевтичний та феноменологічний підходи. Сьогодні спостерігається феномен методологічного та культурного розмаїття, багатоваріантності розвитку теоретичного знання. Багатоваріантність мислення притаманна сучасній педагогіці. Множинність підходів, принципів і методів зумовлює необхідність вивчення педагогічних проблем як складних та інтегрованих явищ; з другої половини ХХ сторіччя в якості широкої методологічної основи використовується системний підхід. Орієнтуючись на комплексне і взаємопов'язане вивчення складних педагогічних явищ, системний підхід дозволяє розглядати музично-педагогічні процеси як цілісну педагогічну систему в її структурному, функціональному і генетичному аспектах. Поряд із системним підходом активно використовується інформаційний підхід, який забезпечує ефективний пошук, передачу, зберігання, обробку, перетворення та використання освітньої інформації. Синергетичний підхід, або теорія самоорганізації активно використовується як методологічна основа багатьох наукових досліджень (М. Каган, Г. Рузавін [20]). Вважається природним продовженням системного підходу. Він також використовується у філософії освіти (В. Андрущенко, В. Лутай [22]) та педагогічних дослідженнях (М. Богуславський, Л. Зоріна, А. Лігоцький, Л. Новікова, М. Соколовський, Н. Побірченко, О. Чалий, Ю. Шаронін, Г. Шеффер [38]). Специфічно сучасну наукову методологію посилює культурологічний підхід, зміст якого розкривається через виявлення закономірного зв'язку між розвитком культури і освіти та визначенням єдиної гуманістичної системи цінностей – домінуванням «аксіологічної толерантності».

Аксіологічний підхід органічно притаманний гуманістичній педагогіці, яка підкреслює роль вільного творця, суб'єкта культури і культурної діяльності. За цих умов однаково цінними визнаються як

розвиток інновацій, так і збереження усталених традицій, а соціокультурний діалог розглядається як позитивне явище (М. Бахтін, В. Біблер, Б. Гершунський, М. Каган [20]). На основі гуманістичної парадигми, яка проголошує людину головною цінністю педагогічної системи, плідно розробляється особистісно-індивідуальний підхід (Г. Балл, Р. Бернс, М. Бєрулава, І. Бєх, А. Петровський [1]). Серед конкретно-наукових підходів у педагогіці тривалий час пріоритетним був діяльнісний підхід. Сьогодні, зважаючи на тенденцію до визнання цінності особистості, доцільним вважається застосування особистісно-діяльнісного підходу. З метою підготовки історико-педагогічних досліджень історико-генетичний підхід використовується для виявлення онтології та витоків становлення і розвитку музично-педагогічної проблематики, визначення етапів у процесі зародження, становлення і розвитку музичної освіти (вокальної, диригентсько-хорової, інструментальної тощо). Поєднання проблемно-хронологічного та порівняльного підходів дозволяє виявити взаємозалежності теоретичних і практичних засад різних етапів становлення та розвитку музичної освіти. Міждисциплінарний підхід уможливорює залучення наукових теорій і концепцій із суміжних галузей знань як засобу дослідження проблем музичної педагогіки.

Наукове дослідження умовно поділяється на такі етапи: емпіричний та теоретичний. Емпіричний етап наукового дослідження пов'язаний з отриманням та первісним опрацюванням матеріалу, процесом накопичення фактів, описом мови науки, класифікацією за різними критеріями та виявленням основної залежності між ними. Саме за такої роботи дослідник повинен: -описати кожен факт термінами науки у межах якої ведеться дослідження; -відібрати з усіх фактів найбільш типові; -класифікувати факти щодо їх сутності; -з'ясувати зв'язки між відібраними фактами. Теоретичний етап дослідження пов'язаний з глибоким аналізом наукового фактажу, перевіреного, усвідомленого та зафіксованого мовою науки, проникненням у сутність явищ, формулюванням його в якісній та кількісній формах, обранням принципу дії та рекомендацій щодо практичного впливу на ці явища. Між двома етапами дослідження є постановка проблеми, що означає: визначення того, що невідомо і вимагає докази; - формулювання питання, що відображає основний зміст проблеми та обґрунтування його правильності та важливості для науки; - виділення конкретних завдань, послідовність їх вирішення та застосовувані методи.

Наукове дослідження у кожному зі своїх циклів рухається від емпірики до теорії, як від теорії до практики, де проходить перевірку. Цей процес має певні стадії, що відбуваються в заданій послідовності, і характерні форми, в яких існує і розвивається наукове знання, зокрема отримання фактів, їх опис, формулювання проблем і постановка завдань, висування гіпотези, ідеї, положення, формулювання теорії та органічне внесення має доказових положень.

Питання та завдання:

1. Розкрити особливості сучасних парадигмальних підходів у педагогічній науці.
2. Охарактеризувати основні властивості відкритої системи.
3. Виявити переваги особистісно орієнтованого підходу до педагогічних проблем у контексті гуманізації освіти.
4. Визначити види і етапи наукових досліджень, структуру наукової теорії.

Написати есе з наступних аспектів:

1. Методологічні та теоретичні знання сучасних наукових підходів, систематизація історичних фактів, що стосуються професійної освіти музикантів.
2. Розвиток професійного мислення, формування творчої самостійності, здатності здійснювати інтелектуально-творчу діяльність, вміння свідомо, компетентно і творчо працювати при вирішенні педагогічних завдань у музичній освіті здобувачів (магістрантів)
3. Виховання музикантів і вчителів музики як творчих особистостей, здатних брати активну участь у духовному перетворенні навколишнього світу.

ТЕМА 3. МЕТОДОЛОГІЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ. СИСТЕМНИЙ ПІДХІД

Елементи змісту методичної підготовки вчителя музичного мистецтва: досвід творчої діяльності, методологічні знання, методи теоретичної та аналітичної діяльності, досвід емоційно-ціннісного ставлення вчителя в процесі осмислення музично-педагогічних проблем. Взаємозв'язки між різними елементами змісту методичної підготовки вчителів музики. Досвід творчої діяльності вчителя музики як ключовий елемент змісту методичної підготовки та його види.

Функції методичних знань. Кластери знань (логіка і поняття, предмет і зміст) та їх характеристика. Рівні методологічного знання: філософський, загальнонауковий, спеціально-науковий. Сутність та особливості методу теоретико-аналітичної діяльності. Ціннісне ставлення вчителів музики до теоретико-аналітичної діяльності в системі методичної підготовки. Система музичної освіти як соціальне поняття.

Основні поняття теми: методологічні знання, ціннісні ставлення учителя музики, функції та рівні методологічних знань, теоретико-аналітична діяльність, сутність і специфіка системного підходу в умовах вищої музичної освіти.

Лекційний матеріал:

Під методологією педагогічного дослідження розуміють сукупність принципів, засобів, методів та форм організації та наукового пізнання поставленої проблеми. Методологія наділена апаратом дослідження, до якого відносять: принципи організації та проведення наукового дослідження; -різні методи наукового дослідження та способи його проведення; -понятійно-категоріальну основу наукового дослідження, зокрема: актуальність, проблематика, об'єкт, предмет, ціль, завдання, наукова новизна, евристична цінність, теоретична та практична значимість. Усі елементи наукового дослідження є основою методологічного апарату та сукупно являють собою інструментарій цілеспрямованого пізнання об'єктів, явищ та процесів. Результати наукових досліджень здебільшого виражають як системи понять, закономірностей, законів і теорій.

Методологія наукових досліджень ґрунтується на певних принципах, зокрема: -принцип єдності теорії та практики, взаємообумовлених; -принцип системності, виходячи з якого встановлюється, кожен об'єкт, що вивчається, розглядається як єдине ціле і кожне явище оцінюється у взаємозв'язку з іншими; -принцип розвитку, що полягає у формуванні наукового знання з відображенням протиріч, кількісних та якісних змін об'єкта дослідження; -принцип об'єктивності, що вимагає врахування всіх факторів, що характеризують досліджувані об'єкти, явища та процеси; -принцип декомпозиції, заснований на поділі системи на частини, виділенні окремих комплексів робіт для створення умов ефективного аналізу та проектування об'єктів, явищ і процесів, що вивчаються; -принцип абстрагування, що полягає у виділенні суттєвих та упущенні несуттєвих проявів властивостей досліджуваних явищ та процесів.

Існують різні рівні методологічного аналізу, зокрема: -динамічний рівень, до якого входять світоглядна інтерпретація результатів наукових досліджень, аналіз загальних форм та способів наукового мислення; -статичний рівень, куди входять принципи, підходи, форми дослідження, мають загальнонауковий характер; -аналітико-синтетичний рівень, що складається з конкретної сукупності методів та принципів дослідження, що застосовуються у певній галузі науки; - предметний рівень, тобто дисциплінарна методологія як сукупність методів і принципів дослідження, що використовуються в певній науковій дисципліні конкретної галузі наук або на стику наук, де наукова дисципліна є основною формою організації наукового пізнання; міждисциплінарний рівень – це методологія міждисциплінарного комплексного дослідження, що відповідно до логіки наукового пошуку є сферою взаємодії різних наук, коли можна отримати результат тільки при врахуванні комплексного знання про предмет.

Будь-яке наукове дослідження проводиться у певній логічній послідовності, у результаті забезпечується визначеність, поетапність і обґрунтованість. Значення методології наукового пошуку полягає в тому, що вона дозволяє систематизувати весь обсяг наукового знання та створити умови для розробки подальших ефективних напрямів дослідження. Знання методології у науковому дослідженні дозволяє впорядкувати отримані результати, розкрити можливості пошуку альтернативних шляхів вирішення поставленої проблеми, оцінити практичну цінність отриманих результатів, розвинути здатність до наукових дискусій та сформувані інтелектуальні здібності дослідника.

Системний підхід дозволяє розглядати різні типи об'єктів як складні організаційні структури. Під системою розуміють сукупність елементів, які пов'язані між собою та перебувають у певних відношеннях і зв'язках. Головною характеристикою будь-якої системи є повнота та єдність усіх її елементів. Системи, особливо соціальні, є частиною більш загальної системи і невіддільні від навколишнього середовища і суспільства.

Застосовуючи системний підхід, музичну освіту можна розглядати як цілісну педагогічну систему в її структурному, функціональному та генетичному аспектах. Елементами, що утворюють систему мистецької освіти, є її мета – виховання, навчання і розвиток творчої особистості майбутніх митців і педагогів у галузі мистецтва, яка відповідає запитам суспільства і демонструє

особистісні та професійні якості випускників, необхідні на сучасному етапі розвитку України. Музична освіта як складова суспільства має безперервне існування та базові структурні елементи. До найважливіших структурних елементів музичної освіти належать цілі, науково-педагогічна інформація (педагогічний зміст), засоби педагогічної комунікації (засоби, форми і методи педагогічної взаємодії), учні (студенти) і вчителі (викладачі). На думку Т. Смирнової, зовнішні чинники визначають тенденцію побудови і реформування системи освіти. Залежно від цілей, будь-який з перерахованих вище може бути системоутворюючим елементом.

Інтегрованим результатом системи підготовки музикантів є духовна і вільна особистість компетентного фахівця, здатного адаптуватися до різних видів професійної діяльності (музичне виконавство, викладання музики, музично-дослідницька діяльність, музично-просвітницька робота) в нових соціально-економічних і соціокультурних умовах. Функціональні компоненти музичної освіти як освітньої системи забезпечують рух, розвиток і вдосконалення освітньої системи в цілому.

До функціональних компонентів освітньої системи відносять гностичний, проектувальний, композиційний, комунікативний та організаційний компоненти, кожен з яких має свою специфіку і несе своє навантаження (Н. Кузьміна). Гностичний компонент визначається як діяльність педагога щодо накопичення та розпізнавання музичних і музично-педагогічних знань про стан суб'єкта педагогічної взаємодії, психологічні особливості учнів і педагогів, їх здатність до засвоєння нових знань і перебудови своєї музично-професійної діяльності. Проектувальний елемент завжди пов'язаний з основними цілями педагогічної системи музичної освіти і включає стратегічні, тактичні та оперативні цілі, завдання вищої музичної освіти та перспективне планування шляхів їх вирішення. Композиційний елемент взаємодіє з педагогічною та музичною інформацією і сприяє організації змісту вищої музичної освіти та реалізується в навчальних планах, програмах Університету. Комунікативний елемент включає заходи, спрямовані на встановлення педагогічно доцільних стосунків між викладачами та студентами-музикантами. Організаційний компонент передбачає взаємозв'язок між викладачами та студентами в галузі музики та здійснення педагогічної підготовки через продуктивну організацію педагогічних процесів (робота деканату, студентських комітетів,

позанавчальні концерти, студентська та викладацька діяльність викладачів).

Питання та завдання:

1. Охарактеризувати структуру методологічної культури музиканта-педагога.
2. Скласти структурно-логічну схему головних аспектів методології музично-педагогічної освіти.
3. Довести на конкретних прикладах педагогічної практики нерозривний зв'язок емпіричного і концептуального мислення музиканта-педагога.
4. Принципи методології педагогічного дослідження.

ТЕМА 4. МЕТОДИ ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ. СИНЕРГЕТИЧНИЙ ПІДХІД

Сутність методів педагогічного дослідження. Методи пізнавальної діяльності, способи організації наукового дослідження, комплексні методи. Синергетичний підхід до формування методологічної культури вчителя музики: порівняння, протиставлення, аналогія, створення проблемних ситуацій, актуалізація продуктивних видів діяльності тощо. Методологічний аналіз як важливий інтегративний засіб формування методологічної культури вчителя музичного мистецтва, як невід'ємний компонент професійного мислення вчителя музики. Поняття «методологічний аналіз», загальна характеристика його системності, рівні, об'єктивний і суб'єктивний характер, діалектична логіка (рух від абстрактного до конкретного і навпаки). Критична рефлексія з метою подальшої якісної трансформації музично-педагогічної практики.

Основні поняття теми: методи педагогічного дослідження, синергетика, методологічний аналіз, методологічна культура, професійне мислення вчителя музики, науковий метод і метод науки, сукупність методів, необхідних для проведення результативного дослідження.

Лекційний матеріал:

Метод – це підхід, засіб чи прийом теоретичного та експериментального дослідження чи практичного втілення явища чи процесу. Залежно від ступеня проблеми проблеми дослідження змінюються методи його проведення та види досвіду. Методи, що

застосовуються у науковому дослідженні, залежать не лише від самого предмета, а й рівня дослідження. Виділяють емпіричний та теоретичний рівні. Для емпіричного рівня дослідження характерні методи: спостереження, експеримент, опис, статистика тощо. Для теоретичного рівня дослідження використовують методи аналізу-синтезу, індукції-дедукції, аналогії та ін.

Кожен дослідник повинен розрізняти поняття: «науковий метод» і «метод науки». Вимоги до наукового методу: -детермінованість, яка полягає в обумовленості закономірностями як об'єкта, так і пізнавальної діяльності; -заданість метою дослідження, що характеризується відповідністю всіх компонентів методу мети дослідження; -результативність та надійність, тобто наявність результату з високим ступенем ймовірності; -ефективність, що характеризується досягненням мети дослідження з мінімальними витратами та максимальним результуючим ефектом; -економічність, яка полягає у можливості досягнення конкретних результатів без додаткових витрат часу та зусиль; -доступність у розумінні та застосуванні. У науковій діяльності існує багато методів, у тому числі загальнонаукових, теоретичних, експериментальних, конкретних. Їхня єдність і взаємозв'язок утворюють специфічність і цілісність пізнавальної діяльності в науці. У цілому нині підвищення ефективності та результативності наукового дослідження переважно використовують не один метод, а певну сукупність методів. Різновиди методів наукового пізнання умовно поділяють такі рівні: - емпіричний, якого відносять спостереження, порівняння, вимір, анкетування, співбесіду, тестування тощо; -теоретико-експериментальний, до якого відносять експеримент, аналіз-синтез, індукцію-дедукцію, моделювання, гіпотетичність, історичність, логічність, абстрагування, ідеалізацію, аксіоматику, узагальнення тощо; -метатеоретичний, що включає діалектичний метод та метод системного аналізу.

Метод науки є організацією процесу дослідження у структурі наукової та пізнавальної діяльності, яка передбачає конкретний науковий пошук, зокрема: постановка та формулювання проблеми, побудова гіпотези, емпірична, теоретична та експериментальна перевірка гіпотези, підсумки та прогнозування наступних етапів дослідження обраної теми наукового дослідження. У цілому нині методи дослідження – це інструменти, з допомогою яких вирішують ті чи інші проблеми, які відкривають закономірні зв'язку досліджуваних явищ і процесів. має постійну структуру. Основними компонентами

методики дослідження є теоретико-методологічна частина, на основі якої будують методику дослідження; -історико-теоретична частина, що передбачає дослідження явищ та процесів з урахуванням зв'язків та взаємозалежностей між ними; -практична частина, до якої входить узагальнення результатів дослідження як логічного завершення наукового пошуку, їх аргументація.

Синергетичний підхід (теорія самоорганізації), вперше продемонстрований у працях І. Пригожина та Г. Хагена, нині активно використовується як методологічна основа філософії освіти та методик мистецької освіти (О. Олексюк, В. Орлов, О. Рудницька, Т. Смірнова). Аргументами на користь такого підходу є твердження науковців і практиків про надзвичайно складну і нестабільну ситуацію сучасного світу, різкі зміни в освіті, хаос педагогічних методів і форм. Сьогодні тенденція до використання жорстких схем стандартизації та лінійного мислення в освітній діяльності є недостатньою. Це логічно стосується і методології мистецької освіти. Адже, як слушно підкреслює О. Рудницька, філософія мистецької освіти супроводжується знанням таких базових понять, як об'єкт і суб'єкт, загальне й одиничне (виокремлення), раціональне й ірраціональне, поняття і логіка, конкретне й інтуїтивне, а також парадокси, дилеми, антиномії та припущення багатоваріантності виводів [31]. Необхідні якості мислення, які найбільше відповідають сучасним вимогам розвитку творчої особистості, здатної швидко реагувати на зміни в навчальному середовищі.

Синергетичний підхід відкриває нові можливості для виховання відкритої, інтерактивної та комунікативної людини. Нелінійний підхід орієнтує музикантів-педагогів на інноваційне мислення, що є цінним у кризових ситуаціях, якими характеризується період радикального реформування вищої музичної освіти.

Основними ідеями синергетичного підходу є:

1) нелінійність як принципово новий, інноваційний розвиток мистецької освіти (можливість декількох варіантів розвитку системи). Зокрема, відхід від жорсткої схеми музично-педагогічних процесів, залучення творчих компетенцій з усіх предметів, нова парадигма та варіативність педагогічного мислення вчителів музики;

2) відкритість як обмін музично-педагогічною інформацією, думками, відгуками та співпраця. Самоорганізація як ознака синергетичного підходу передбачає зацікавлену участь учителів та учнів у творчому пошуку;

3) когерентність як узгодженість взаємодії всіх елементів педагогічної музичної системи. Триєдність нових закономірностей створює динамічну збалансовану цілісність.

Основні поняття синергетики: 1) біфуркація - нерівноважний стан музично-педагогічної системи перед вибором способу еволюції (декількох альтернатив вирішення музично-педагогічних завдань); 2) катастрофа – раптова, несподівана реакція на плавну зміну зовнішніх умов. Атракція як зміна. Виникає тоді, коли незначні флуктуації або непередбачені обставини змінюють напрямок подальшого розвитку інституції чи особистості; 3) самоорганізація, що характеризується якісними стрибкоподібними змінами стану освітньої системи. Синергетичний підхід у мистецькій освіті стверджує протиріччя та взаємодію цих двох принципів.

Таким чином, синергетичний підхід вперше розкриває важливі ролі хаосу і порядку, сталості і змін, передбачуваності і непередбачуваності, добра і зла. Синергетика виявляє дві основні форми розвитку складних педагогічних систем у мистецькій освіті. Мистецька освіта як тип освітньої системи потребує розгалуження деяких своїх елементів і збереження позитивних рис, які відіграватимуть прогресивну роль у майбутньому. Передусім це стосується відмови від жорстких, авторитарних методів і закритих форм і, навпаки, утвердження гуманної, орієнтованої на студента педагогіки. Вона має ґрунтуватися на синергії та спиратися на культурний діалог і взаємодію між музикою та освітньою системою. Філософія прекарності фокусується на питанні нового діалогу «людина – природа – культура». Методологічні закономірності цього діалогу поширюються і на діалог «людина-людина». Видатний представник діалогічної комунікації В. Біблер надає великого значення аналізу діалогу між різними типами культур, світоглядів і думок. Застосування синергетичного підходу до музично-мистецької освіти передбачає діалог між: 1) педагогічною творчістю, детермінованою цілями, і 2) деструктивними силами педагогічного процесу, тобто хаотичними і передбачуваними елементами. Вченими встановлено, що помірне чергування протилежностей – статичного і динамічного – сприяє творчій самореалізації, формуванню розвиненої, вільної і позитивної особистості та появи відчуття гармонії з природою і Всесвітом.

Методологічні принципи, визначені на основі синергетичного підходу (самоорганізації, активності, адаптивності, варіативності та

гнучкості), встановлюють необхідність активності та самоорганізації в будь-якій музично-освітній системі та пояснюють актуальність гнучкості та варіативності у творчій (свідомій та інтуїтивній) художній діяльності та процесах освітньої взаємодії. Це можливо. Принцип самоорганізації ґрунтується на законі, який розглядає структуру і функціонування мистецької освіти як нелінійний саморозвиток, процес, зумовлений внутрішньою активністю її суб'єктів (здобувачів вищої освіти і викладачів). Згідно з основними положеннями синергетичної парадигми, в системі музичної освіти існує можливість використання різноманітних педагогічних підходів, концепцій і принципів в умовах «хаосу» способів, методів, прийомів і форм організації навчальної та позанавчальної діяльності студентів. Таким чином, фактор самоактивності системи загальної та спеціалізованої музичної освіти як нелінійної структури зумовлює гнучкість і варіативність методів її модифікації.

Питання та завдання:

1. Розробити структурно-логічну схему, що включає сучасний методологічний підхід до вищої музичної освіти.
2. Визначити сутність системного підходу у вищій музичній освіті. Ключові поняття системного підходу.
3. Обґрунтувати зміст поняття «педагогічна система» та розробити таблицю, що відображає її різні функціональні компоненти.
4. Навести приклади педагогічних систем у музичній освіті.
5. Підготувати комп'ютерну презентацію для студентів молодших курсів, що розкриває зміст системного підходу.
6. Зробити висновки щодо специфіки системного підходу в музичній освіті.
7. Запропонувати можливі напрями змін у системі вищої музичної освіти з урахуванням принципів синергетичного підходу (нелінійності, варіативності, гнучкості).
8. Виявити можливі біфуркації, парадокси та багатоваріантність майбутнього розвитку вищої музичної освіти відповідно до основних положень синергетичного підходу.
9. У світлі питань і проблем вищої музичної освіти, якими, на вашу думку, є типові характеристики та ключові слова синергетичного підходу?
10. Охарактеризуйте методи, які застосовують у науковому дослідженні.

ТЕМА 5. ТЕОРЕТИЧНІ МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ. ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД

Теоретичні методи дослідження, функціональні зв'язки залежності між явищами, що вивчаються, і процесами: індукція, дедукція, аналіз, синтез, абстрагування, конкретизація, моделювання, порівняння, класифікація, аргументація.

Особистісно-орієнтований підхід: принципи (В. Рибалка); ціннісно-орієнтований (С. Гончаренко); методологічні засоби, засновані на основних психолого-педагогічних положеннях, закономірностях будови, функціонування та розвитку особистості (О. Пехота); зміст, цілі, методичні, психодіагностичні та психологічні засоби освітньої діяльності. Сукупність вихідних концептуальних уявлень про методичні та педагогічні засоби. Сукупність вихідних концептуальних уявлень про зміст виховної діяльності, її цілі, методичні, психодіагностичні та психолого-педагогічні засоби, що забезпечують більш глибоке і цілісне розуміння особистості вихованця і на основі цих знань гармонійно розвивати її в умовах існуючої системи виховання. Конкретно-наукові рівні методологічного аналізу: наведено приклади конкретно-наукового аналізу, зокрема зв'язку музичної педагогіки із загальними науками (музикознавством, психологією), а також приклади системних аналітичних підходів, що включають філософський, загальнонауковий та конкретно-науковий рівні у розгляді проблем музичної педагогіки

Основні поняття теми: сутність та структура рівнів методологічного аналізу, філософський рівень методологічного аналізу, рівень методологічного аналізу, теоретичні методи педагогічного дослідження, особистісно-орієнтований підхід.

Лекційний матеріал:

Індукція (імовірні знання) – це форма наукового пізнання, логіка якого розгортається від конкретного загальному, тобто загальне становище виводять логічним шляхом з одиничних суджень. За цим методом дослідження для отримання загальних знань про певний клас предметів (явлень, процесів) необхідно вивчити окремі складові цього класу та знайти у них суттєві ознаки, притаманні лише цьому класу.

Дедукція (імовірні знання) – це форма наукового пізнання, логіка якого розгортається від загального до конкретного. За допомогою цього методу розширюються можливості розумового процесу

дослідження, в якому можна виділити два основні рівні: на першому рівні докази розглядають як судження, коли істинність одного встановлюється на основі істинності іншого; - на другому рівні докази має форму, що піддається опису, завдяки якому стає зрозумілим сам процес доведення, тобто відбувається структуризація та формалізація процесу дослідження.

Аналіз тісно пов'язаний з дедукцією і є методом наукового пізнання, за логікою якого ціле розкладають на частини, що становлять цього цілого.

Синтез – це метод наукового пізнання, що сприяє відновленню цілісності об'єкта, що вивчається, явища або процесу в різноманітності проявів. Цей метод тісно пов'язаний з індукцією у різних практичних проявах системного дослідження.

Абстрагування – метод наукового пізнання, що полягає у уявному виділенні конкретних ознак і властивостей об'єкта, явища чи процесу. Завдяки абстрагуванню стає можливим із усієї сукупності їх ознак та властивостей виділити загальні та найважливіші. Конкретизація - це рух від абстрактного до конкретного з метою виділення функціональних зв'язків між складовими частинами об'єкта, що вивчається, явища або процесу. Моделювання – це спосіб наукового пізнання, сутність якого полягає у дослідженні моделі об'єкта пізнання на основі абстрактно-логічного мислення за принципами наочності та об'єктивності. Висвітленню цього наукового пізнання будуть присвячені такі глави. Порівняння – це метод зіставлення об'єктів, що вивчаються, явищ або процесів і виявлення їх подібності та відмінності. Класифікація полягає у впорядкуванні досліджуваних об'єктів, явищ або процесів, а також їх складових на групи, типи, класи, види за певними ознаками. Серед методів наукового дослідження виділяють аргументацію - суто логічний процес, суть якого обумовлена істиною судження, яку необхідно довести. Цей процес ґрунтується на сукупності аргументів, до складу яких можуть входити факти, визначення, аксіоми тощо.

Особистісне спрямування освіти означає, що студент-музикант перебуває в центрі навчально-виховного процесу у вищому мистецькому навчальному закладі. На їх основі та з урахуванням обраного майбутнім фахівцем мистецького профілю особистісного напряму розвитку визначаються цілі, зміст і форми організації занять здобувача, формується, спрямовується і координується весь процес його професійної музичної освіти. Згідно з цим підходом, головним

елементом музичної освіти є студент-музикант, який поєднує в собі універсальні, соціально значущі та індивідуально-неповторні характеристики. У цьому контексті розуміння феномену студента-музиканта вимагає врахування його національної ідентичності, статевих, вікових, особистісних психологічних та статусних особливостей.

Подоланню технократичних тенденцій у педагогічному мисленні вчителів музики має сприяти особистісно-орієнтований підхід. Згідно з ним учень розглядається не як набір професійно важливих якостей, а як особистість музиканта, яка виявляє ставлення до світу і самої себе та здатна виконувати певні функції: - вибору; - прийняття й обґрунтування своєї музичної діяльності та поведінки; - самооцінки, побудови Я-концепції; - самореалізації; - системи особистісних життєвих смислів життєве самовизначення особистості.

Зокрема, цей підхід вважає за доцільне враховувати компетенції, які є ядром мотивації та предметом професійної музичної освіти. Особистісно-орієнтована освіта - це педагогічно і соціально скоординований процес, що передбачає культурну ідентифікацію особистості, її соціальну адаптацію та творчу самореалізацію. Основними цінностями особистісно орієнтованої освіти є: - особистість (індивід, індивідуальність, суб'єкт) як об'єкт освіти; - вільний вибір творчості і цінностей як засіб розвитку особистості в музичній культурі; - музична культура як середовище, що «розвиває і виховує» особистість. «Підхід до особистості», у трактуванні фахівців, – це педагогічний принцип, згідно з яким бажано знати і враховувати особливості індивіда, психологічні риси особистості (пам'ять, увагу, темперамент, характер, здібності і нахили). У психології проблема індивідуальності визначається науковими психологічними теоріями: теорією А. Петровського, теорією системного аналізу індивідуальності Б. Ананьєва, інтегративною теорією особистості В. Мерліна, теорією диференціально-психологічного аналізу індивідуальності О. Лібіна тощо. Індивідуальність розглядається як аспект біологічного, психологічного та соціального розвитку людини, самостійна властивість, що свідчить про своєрідність, неповторність і неоднорідність особистісної структури людини. Особистість музиканта включає в себе становлення і розвиток: - індивідуальності учня з достатніми біологічними задатками для певних видів музичної діяльності (специфічні ознаки музикальності, особливо музичного сприйняття і

запам'ятовування нотної грамоти); - музикальності, цілеспрямованості, активності, самостійності, доброзичливості і толерантності); - музикальності, виконавської майстерності, музично-педагогічної майстерності, творчої індивідуальності як людської особистості, індивідуальність як людська істота найвищого порядку (В. Рибалка), з унікальним поєднанням стилів музичної діяльності.

Принцип індивідуалізації передбачає відмову від орієнтації на середньостатистичного студента, вивчення кращих особистісних якостей студента, застосування психолого-педагогічної діагностики студента-музиканта (інтереси, здібності, спрямованість, концепція «Я», особистісні якості, психічні процеси, музикальність). Принцип індивідуалізації у процесі мистецької освіти учнів вимагає: 1) індивідуалізації та диференціації обсягу і складності навчальних завдань і прийомів; 2) певної автономії учнів у виборі змісту музичної освіти; 3) урізноманітнення методів стимулювання навчання, заохочення індивідуального розвитку учнів, підтримки тих, хто відстає, або підвищення вимог до успішних учнів; 4) сприяння розвитку здібностей учнів, які виявляють особливий інтерес до мистецької освіти, але відчують певні труднощі; 5) прогнозування розвитку особистості учнів музичних шкіл та проектування індивідуальних програм розвитку і модифікації навчально-професійної діяльності учнів музичних шкіл; 6) сприяння розвитку учня музичної школи як суб'єкта музичної освіти; 7) сприяння розвитку учня музичної школи як особистості і як суб'єкта музичної освіти. Переведення студента-музиканта в позицію суб'єкта професійного становлення та особистісного розвитку дозволить йому не тільки усвідомити і зрозуміти зміст мистецької освіти, але й наповнити його особистісними характеристиками, смислами і цінностями. Багато суб'єктний підхід (він же діалогічний підхід) ґрунтується на тому, що сутність людини набагато багатша і складніша за її діяльність, а тому не може бути ототожнена з діяльністю. Особистість студента-музиканта набуває гуманістичного і гуманістичного змісту в процесі міжособистісного і професійного спілкування, яке є продуктом і результатом спілкування з іншими людьми. Тому особистість студента-музиканта можна розглядати і як систему міжособистісних відносин, характерних для студентів-музикантів, і як носія відносин між представниками музичних професій (музикант-виконавець, музикант-педагог, музикант-

дослідник, музикант-менеджер та ін.). Донедавна факт «діалогічності» внутрішнього світу учня не повною мірою враховувався.

Діалогічні підходи в поєднанні з особистісним і діяльнісним підходами становлять сутність гуманістичної педагогічної методології. Застосування цих підходів дозволяє досягти психологічної інтеграції суб'єкта, коли «об'єктивний» вплив поступається місцем творчому процесу взаєморозвитку і саморозвитку. Діалогічна взаємодія – це підтримка, співчуття, повага до людської гідності та довіра. Діалогічна взаємодія передбачає діалог як основну форму освітнього спілкування, що спонукає до обміну думками, враженнями, моделювання життєвих і навчальних ситуацій.

Діалоговий підхід вимагає від учителів підготовки до ситуацій вибору, успішного просування, самоаналізу та самооцінки. Він передбачає вивчення і застосування варіативних способів побудови вищої музичної освіти як можливості індивідуалізації навчального процесу. Найважливішим філософсько-методологічним принципом виховання духовності сучасної людини науковці вважають взаємодію через діалог. Особистісно-орієнтований і діалогічний підхід вимагає знань і навичок фасилітації (Facilitation, К. Роджерс), яку можна трактувати як взаємодію під час спільної діяльності, ненав'язливу допомогу і підтримку студентів на індивідуальних і групових заняттях. Для цього необхідно вміти: а) ставити відкриті запитання, які потребують розгорнутих відповідей; б) позитивно реагувати на репліки та реакції студентів; в) заохочувати студентів до висловлювань; г) прояснювати позиції в конфліктних ситуаціях; д) отримувати відповіді студентів, робити висновки та допомагати їм приймати рішення.

Питання та завдання:

1. Опишіть ієрархію вроджених потреб студентів-музикантів. Яка з цих потреб є найважливішою для вас на даний момент?
2. Що таке особистісна деградація вчителя музики та учня (за Д. Коббсом)?
3. Окресліть характерні риси студентів-музикантів як творчих особистостей.
4. Обговоріть основні положення принципів гуманізації музичної освіти. Чи згодні ви з ними?
5. У чому полягає сутність особистісно-орієнтованого підходу і які тенденції цей підхід потребує подолання?

6. Підготуйте власну особистісну та професійну Я-концепцію як життєвий план на а) три роки, б) десять років і в) 25 років вперед.

7. Створіть індивідуальні завдання (згідно Вашої спеціалізації) для професійного розвитку студента-музиканта: а) повторювану (за зразком); б) повторювану і конструктивну (з деякими змінами); в) творчу і оригінальну.

8. Підготуйте таблицю з висловленнями викладачів, що використовують авторитарний стиль спілкування; викладачів-фасілітаторів. Порівняйте стиль їхнього мислення за схожістю та відмінністю.

ТЕМА 6. ЕМПІРИЧНІ МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ. ГЕРМЕНЕВТИЧНИЙ ПІДХІД ЯК ОСНОВА РЕАЛІЗАЦІЇ МЕТОДОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ

Емпіричні методи дослідження. Спостереження як цілеспрямоване і систематичне сприйняття об'єкта, явища чи процесу. Тривалість спостереження. Експеримент – цілеспрямоване вивчення явища, процесу чи об'єкта дослідження. Два види експериментів. План експериментальної перевірки дослідження, межі, умови, методика, результат. Герменевтичні підходи в аспекті підготовки музикантів у вищих навчальних закладах. Історичні аспекти герменевтики. Герменевтичні підходи в музикознавстві. Музично-педагогічні аспекти герменевтики. Сутність феноменологічно-методологічного підходу в музичній освіті. Етапи розуміння як творчо-дослідницької (пізнавальної) діяльності: 1) висування певних гіпотез на рівні антиципації або попереднього розуміння тексту в цілому; 2) інтерпретація окремих фрагментів від антиципації до попереднього розуміння (існування, розгляду) цілого; 3) коригування загального змісту з урахуванням аналізу фрагментів. Герменевтичний підхід у музикознавстві. Інтерпретація художніх образів.

Основні поняття теми: емпіричні методи дослідження, спостереження, експеримент, герменевтика, герменевтичний підхід, професійна рефлексія вчителя музичного мистецтва, ціннісна, евристична, пізнавально-орієнтаційна функція професійної рефлексії вчителя музичного мистецтва; емоційно-естетичний, художньо-логічний, художньо-операційний аспект рефлексивного аналізу. Інтерпретація художнього образу.

Лекційний матеріал:

Отримана за допомогою емпіричних методів наукового дослідження, інформація є основою подальшого теоретичного осмислення пізнавальних процесів.

Під спостереженням розуміють цілеспрямоване та систематичне сприйняття об'єкта, явища або процесу виходячи з певної задачі та мети дослідження. Залежно від тривалості розрізняють такі спостереження: короточасні та довготривалі, безперервні та дискретні, тобто неодноразово повторювані через певні проміжки часу. Експеримент – цілеспрямоване вивчення явища, процесу чи об'єкта дослідження з виявлення невідомих його властивостей чи якостей чи перевірки правильності теоретичних положень, визначених певної наукової ідеєю. Розрізняють два види експериментів: - експерименти, за допомогою яких емпірично перевіряють вірність певної гіпотези або теорії; -експерименти пошукового характеру, під час яких відбувається добір необхідної емпіричної інформації на вирішення поставленої проблеми. Для проведення науково-дослідного експерименту необхідно: - сформулювати гіпотезу, розробити та обґрунтувати план її експериментальної перевірки; -визначити межі (наприклад, тимчасові, просторові), у яких проходитиме експеримент; -забезпечити умови для успішного проведення запланованого експерименту; -розробити методику фіксування результатів експерименту та забезпечити їх точність та адекватність; - проаналізувати результати експерименту. Очевидно, що результативність експерименту значною мірою залежатиме від правильності обраної методики та обліку попереднього досвіду у дослідженні поставленої проблеми.

Термін «герменевтика» використовували стародавні греки для опису, тлумачення та інтерпретації творів мистецтва. Платон називав герменевта пророком, який тлумачить незрозумілі смисли. «Рапсодія має бути тлумаченням намірів поета на користь слухача...», Аристотель підкреслював посередницьку функцію інтерпретатора як тлумача. Для нього інтерпретація – це процес перекладу внутрішнього у зовнішнє[7].

Представники класичної герменевтики в період романтизму (Г. Шлейєрмахер, В. Дільтей) розглядали герменевтику як універсальний спосіб пізнання культурно-історичних явищ. Г. Шлейєрмахер першим наголосив на важливості рефлексії в процесі інтерпретації певних історичних та культурних явищ, а В. Дільтей

розглядав герменевтику через категорію життя як «мистецтво розуміння життєвих явищ, зафіксованих у письмовій формі». Розуміння вони трактували як процес розгадки внутрішнього змісту і розкриття загального смислу тексту та духовного світу автора. Дільтей і Шлейєрмахер зазначали, що мистецтво розуміння – це вміння реконструювати текст, написаний іншою мовою, іншою людиною, і зрозуміти його так, як автор розумів себе і навіть більше. Виокремлено етапи розуміння як форми творчої та дослідницької (пізнавальної) діяльності: 1) перед розуміння або висування певних гіпотез на рівні перед розуміння тексту в цілому; 2) інтерпретація окремих фрагментів, що веде від передчуття до передрозуміння (існування, розгляду) цілого; 3) з урахуванням фрагментарного аналізу тексту в цілому. коригування загального змісту.

Музична педагогіка описує взаємозалежність пояснення та інтерпретації, з одного боку, і розуміння – з іншого. Зокрема, процедури інтерпретації включають: 1) осмислення, самоствердження своїх інтерпретаційних здібностей, дослідження; 2) розуміння студента або студентів як герменевтичних інтерпретаторів; 3) застосування інтелектуальних умінь до об'єкта інтерпретації, саморефлексія); 4) використання афективних оціночних прийомів (емпатія, впізнавання, естетичне переживання); 5) реалізацію здатності до творення (перенесення, комбінування когезія, акцентування, зміна значень, типізація, алегорія, синекдоха, використання образів у метафоричному значенні); 6) завершення герменевтичного кола генеруванням власних пояснень та інтерпретацій запропонованого тексту.

Таким чином, герменевтичний підхід веде музиканта до розуміння та осмислення сенсу і значення знаків. Розуміння можна пояснити як ментальне і практичне освоєння дійсності, втілення смислу світу у свідомості музиканта. Сучасні музикознавці та культурологи розглядають інтерпретацію багатогранно: - як конкретну форму творчої діяльності особистості; - як засіб розкриття смислу музичних явищ; - як спосіб пізнання смислу різних епох; - як форму втілення особистісного світосприйняття з позицій людини і світу, людини і її світу.

Інтерпретація художніх образів є результатом особливої розумової діяльності інтерпретатора, яка визначається не тільки через іншу мовну систему (семіотичну семантику), але й через своєрідний переклад в іншу систему мислення. Він є неодмінним елементом

ідеального продукту індивідуальної свідомості у вигляді таких соціокультурних явищ, як виконання, редагування, дослідження, аранжування та обробка. У музикознавстві існують такі поняття класифікації форм і видів інтерпретації: 1) теоретична і практична – (Г. Ріман); 2) побутова, наукова і художня (Є. Гуренко); 3) теоретичний і практичний типи наукових форм (І. Полусмяк); 4) потенціал інтерпретації, практичні та віртуальні форми (Н. Корихалова). Як особлива форма творчої діяльності, інтерпретація має два рівні: - емоційно-особистісний рівень: дає уявлення про цілісне сприйняття; - інтонаційно-символічний рівень: втілює зміст твору у вигляді образу.

Ф. Аст вважає, що існує три рівні інтерпретації: 1) історичний рівень: визначається інтерпретаційною традицією конкретного твору; 2) граматичний, зумовлений професійною компетентністю; 3) духовний, як психічний та енергетичний ресурс інтерпретатора.

Продуктування специфічних художніх інтерпретацій як результат розуміння тексту підвищує значення уяви, фантазії та асоціативного мислення. Асоціація, контраст, колаж, діалог, емпатія і катарсис відіграють важливу роль у процесі створення музичного образу для композитора і виконавця. Інтерпретація базується на певному стилі, який, як естетичне явище, підпорядковує всі елементи художньому задуму, поєднує їх, надає їм цілісності і робить ці деталі стильової системи необхідними. Зрозуміти стиль означає зрозуміти художні закономірності, зрозуміти художній зміст. Таким чином, ми повинні визнати нерозривний зв'язок між виконанням, творчою інтерпретацією, стилем і продуктом виконавської діяльності, який є результатом розумової і фізичної діяльності виконавця, а не автора. Необхідним аспектом художньої інтерпретації є опора на традиційні практики виконання та інтерпретації мистецьких творів. Це не заперечує цінності митців та виконавських колективів, які впроваджують якісно нові засоби естетичної та художньої виразності або вносять нові перспективи в те, що вже стало традицією. І традиція як мистецьке явище, і дослідження сучасності мають бути одним цілим.

Герменевтичний підхід дозволяє вивчати індивідуальність студентів-музикантів і осмислювати їхні унікальні життєві шляхи, зазначає О. Кручицька. Сучасні психологи трактують категорію «розуміння» як важливу якість особистості XXI століття. Основними особливостями герменевтичного методу є безпосереднє пізнання психології учня та моделювання причинно-наслідкових зв'язків у

діяльності учня (навчально-пізнавальній, навчально-професійній, музично-виконавській, музично-просвітницькій).

У рамках герменевтичного підходу музично-педагогічний процес розглядається як узгоджена взаємодія вчителя та учня з метою розуміння та інтерпретації музичних текстів, а також творчої музично-виконавської інтерпретації на основі міжособистісного взаєморозуміння. Цей процес також включає в себе розуміння і розвиток накопиченого особистісного, творчого і ціннісного досвіду учня-музиканта. Герменевтичний підхід розглядає процес міжособистісного взаєморозуміння між викладачем і студентом як передусім суб'єктивний. Однак, залежно від рівня особистісного культурного, інтелектуального розвитку, психолого-педагогічного досвіду музиканта-педагога та учня, цей процес може бути керованим і рефлексивним. В акті міжособистісного розуміння (вчитель-учень) відбувається: 1) процес особистісного та культурного впізнавання (зовнішність, характер, мотивація, активність, рівень музичного досвіду); 2) ідентифікація з особистісним та мистецьким досвідом, типом мислення, системою цінностей, установок, художньо-дослідницькими навичками учня-музиканта як порівняння та уподібнення себе до самого себе 3) рефлексія, емпатія та інтуїція: здатність зрозуміти і відчувти студента, поставити себе на місце студента, прийняти точку зору студента, визнати і емоційно підтримати студента; 4) каузальна атрибуція (виявлення причин, добудова образу студента-музиканта) та інтерпретація (трансформація засвоєного змісту як синтез у нові способи мислення і значення); 5) створення на їх основі власних музично-педагогічних дій, педагогічного мислення та комунікативних стратегій.

Феноменологічно-методологічний підхід спонукає викладачів і студентів-музикантів до рефлексії, художньої творчості, суб'єктивного відкриття і розкриття смислового потенціалу музичного твору. Втім, цей підхід також є дуже доречним для осмислення студентами подальшого професійного розвитку. Заслуговує на увагу феноменологічна діалектика, продемонстрована видатним філософом А. Розефом, який визначив діалектику музичного твору як «постійне утворення рухомого спокою самототожних відмінностей». Цей видатний філософ розглядає твір музичного мистецтва як динамічну систему, яка може бути інтерпретована відповідно до історичних етапів його художньої функції та особливостей суб'єктивного досвіду слухача (реципієнта). Таким чином, на думку О. Рудницької, метою

мистецтва є не лише відображення дійсності та її конкретна імітація, але, можливо, і вираження сутності глибинної предметності явища та її осмислення в символічній художній формі, яка є образом нової реальності, відмінної від звичайного повсякденного життя.

Питання та завдання:

1. Категорії та основні поняття герменевтичного підходу (у вигляді структурно-логічних схем).
2. Розуміння герменевтичного підходу в музикознавстві.
3. Пам'ятки для викладачів-початківців з основ герменевтичного підходу.
4. Пояснити, які ідеї представили представники феноменологічного підходу. Поміркуйте над ними і висловіть власну думку.
5. Як ви вважаєте, чи є актуальними сьогодні основні положення феноменологічного діалектичного методу О. Розефа?
6. Дайте розгорнуту відповідь про можливості використання феноменологічного підходу у підготовці студентів-музикантів у вищих мистецьких навчальних закладах.
7. Охарактеризуйте емпіричні методи дослідження.

ТЕМА 7. ПРОЦЕС ПРОВЕДЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ. КАТЕГОРІАЛЬНИЙ АПАРАТ

Поняття, які відображають концептуальний зміст дослідження: тема, об'єкт, предмет, мета і завдання дослідження, наукова проблема її обґрунтування, наукова новизна, теоретична і практична значущість. Взаємозалежність понять «об'єкт і предмет». Обґрунтування актуальності проблеми дослідження. Новизна науково-педагогічного дослідження, її функції. Гіпотеза як обґрунтоване припущення про можливі засоби вирішення визначеної проблеми, етапи її розвитку. Ідея як основа синтезу знань про об'єкт дослідження. Основний напрям ідеї, результат дослідження.

Основні поняття теми: тема, об'єкт, предмет, мета і завдання, наукова проблема, новизна і гіпотеза дослідження, ідея, результат.

Лекційний матеріал:

Будь-який науковий пошук обов'язково супроводжується концепцією дослідження, під якою розуміють систему взаємозалежних наукових положень, що використовуються на досягнення результату.

Концепція може розкривати авторські теоретичні міркування, а може ґрунтуватися на загальноприйнятих наукових теоріях. У обох випадках покладені основою наукового дослідження твердження є низкою понять, а чи не штучним набором окремих різнопланових суджень. Ці поняття відображають концептуальний зміст дослідження і до них відносяться: тема, об'єкт, предмет, мета та завдання дослідження, наукова проблема, її обґрунтування, наукова новизна, теоретична та практична значимість. Розглянемо конкретніше зміст перерахованих понять.

Тема відображає проблему в найбільш характерних рисах і визначає її контури та визначає межі майбутнього наукового дослідження. За допомогою сформульованої теми конкретизують основний задум дослідження у певному науковому напрямі, створюючи таким чином передумови успіху задуманої роботи загалом. Об'єкт наукового дослідження – це сфера діяльності суб'єкта чи сукупність зв'язків, відносин, якостей досліджуваного явища чи процесу, загальна сфера пошуку у вирішенні поставленої проблеми. Предмет дослідження – це поняття, під яким розуміють конкретизацію напряму дослідження у вибраній проблематиці, тобто виділення у ній деякого аспекту чи ракурсу, який узагальнено поєднує певну сукупність властивостей об'єкта, задля встановлення конкретних кордонів у процесі дослідження. Між поняттями «об'єкт» і «предмет» у науковому дослідженні є взаємозалежність як між цілим (загальним) та її складовими (конкретним), де ціле сприймається як об'єкт, а певна конкретна частина – як предмет.

Мета наукового дослідження у короткій формі висловлює те основне, чого прагнуть досягти в результаті проведення дослідження. Мету формулюють коротко і лаконічно, щоб запобігти незапланованим відхиленням у процесі проведення дослідження. Завдання визначають сукупність цілей та конкретизують мету наукового дослідження. Вони перебувають у взаємозалежності між собою, тому що належать до єдиного цілого. В основному їх розбивають на послідовні етапи, виконання яких призводить до досягнення поставленої мети. Наукові проблеми виникають у результаті свідомого осмислення життєвої діяльності.

В одних випадках проблеми спрощують до того, що для їх вирішення достатньо використовувати стандартні рішення відомих завдань, а в інших випадках необхідно розробляти нові методи, підходи та моделі, щоб досягти адекватної відповіді на поставлені

питання, які сукупно визначають проблему. У будь-якому разі наукова проблема характеризує комплекс невирішених питань, пізнавальний процес яких включає вивчення певних об'єктів, явищ або процесів, їх узгодженість, протиріччя, взаємозв'язок, взаємодію та вплив. Тому у кожному науковому дослідженні виділяють: з одного боку, поле пошуку у конкретних обрисах, а з іншого – базові знання та засоби їх практичної реалізації. Обґрунтування актуальності проблеми передбачає у відповідь такі питання: наскільки важлива на сучасному етапі певна проблема, стан і повнота її розробки у науковій літературі. Наукова новизна – поняття, що виражає ставлення до результатів наукового дослідження. При формулюванні наукової новизни передбачається визначення рівня та значущості результату дослідження серед вже відомих наукових фактів та його значущості як нового знання, наприклад, відкриття, винаходу, концепції, методики, рекомендацій, які раніше не мали аналогів у науці та практиці.

Новизна у науковому дослідженні виконує функції: 1) констатуючу на рівні відкриття або винаходу. Така функція спирається на креативне мислення дослідника, евристичні методи вирішення проблеми та неординарне бачення. В результаті проведеного дослідження отримують нові концептуальні твердження, теорії та підходи, що кардинально змінюють наукове знання; 2) що розвиває на рівні розширення та поглиблення; 3) конкретизуючу на рівні деталізації; 4) доповнює лише на рівні уточнення. Теоретична значимість – характеристика важливості, доказовості та концептуальності отриманих результатів та їх наукової перспективності. Практична значимість характеризується реальними додатками отриманих результатів дослідження, у практичній діяльності.

Будь-яке задумане наукове дослідження починають із формулювання гіпотези. Гіпотеза – це обґрунтоване припущення про можливі способи вирішення певної проблеми. Гіпотетичне твердження про шляхи вирішення проблеми, що потребує подальшої перевірки та вдосконалення, може бути виражено тільки при вивченні характерних рис об'єктів, явищ або процесів, що вивчаються. Гіпотеза не може бути висунута, коли відсутня проблема, тому що вона виникає не спонтанно, а є результатом глибокого усвідомлення теоретичних праць і досвіду практичної діяльності в певній галузі науки. Її цінність здебільшого визначається нестандартністю та невідповідністю відомих знанням. З допомогою гіпотези організують процес

дослідження, визначають логіку його і припускають результат. Будь-яка гіпотеза має бути обґрунтована, відповідати науковим знанням та задовольняти умови чіткості та конкретності. Розвиток гіпотези відбувається через такі етапи: -вивчення об'єкта, що вивчається, явища або процесу, накопичення емпіричних і теоретичних знань, виділення на їх основі нових знань; -вибір методів дослідження для підтвердження запропонованої гіпотези; -доведення або спростування гіпотези, її уточнення та переконання у її істинності в рамках зроблених припущень. Зазвичай адекватність будь-якої гіпотези перевіряють практично, що підтверджує чи спростовує закладені гіпотетичні судження. Часто для дослідження висувають кілька гіпотез. Однак заздалегідь вважається, що тільки одна з них може адекватно відобразити правильність прийнятих припущень щодо вирішення поставленої проблеми, хоча й хибні гіпотези мають певну цінність, оскільки подальші дослідження не будуть проводитись за подібними схемами. Виділяють два типи гіпотез – теоретичні (пояснювальні) та емпіричні (описові). В основу теоретичних гіпотез покладено фундаментальні знання, наукові закони та закономірності, методологічні утвердження, логічні міркування та аргументовані прогнози. Такі гіпотези розкривають взаємозв'язки між складовими об'єкта, що вивчається, процесу або явища і з'ясовують причини, з яких це відбувається. В основу емпіричних гіпотез покладено результати попереднього практичного досвіду. Такі гіпотези висвітлюють причини та можливі результати діяльності, але не розкривають закономірності, що їх викликали. Гіпотезу не можна створювати виходячи з очевидних істин, бо будь-яка гіпотеза повинна передбачати пошук нового в теорії та практиці певної галузі науки. Гіпотеза постає як спосіб розвитку знання та пошуку, окреслюючи та систематизуючи коло завдань та прогнозуючи результати наукового пошуку. Кожну гіпотезу підтверджують фактами. Якщо підтверджуючі факти купуються під час проведення наукового дослідження, це перетворює гіпотезу з припущення на достовірне знання. Щоб отримати факти підтвердження гіпотези, розробляють методику поетапного дослідження, яка має бути адекватна обраному предмету, меті та завдання наукового пошуку.

У процесі пізнання часто виникає важливий момент, коли без висування гіпотези подальше результативне проведення дослідження неможливе. Таким моментом є проблемна ситуація та її загострення до максимальної суперечності. У разі висування гіпотези пошук ведуть за

багатьма напрямками, але на основі тих самих фактів, правил, принципів і законів. Народження гіпотези починається з ідеї - основного задуму, який кладуть в основу теоретичної системи, її логічної побудови та плану реалізації та функціонування. В ідеї міститься формулювання цілей дослідження та способи її досягнення. Ідея виникає на підставі існуючої суперечності в системі знань про об'єкт дослідження та спрямована на її вирішення. Ідею поділяють на дві складові: формулювання (постановку) і спосіб її досягнення. Спільно вони становлять основу синтезу знань про об'єкт дослідження. Ідея дозволяє організувати наукову діяльність, зробити її цілеспрямованою та сформулювати ідеальний образ досліджуваного об'єкта, явища чи процесу.

Основний напрямок ідеї полягає в активізації та організації знань для досягнення необхідного результату. Момент народження ідеї є кульмінацією творчого процесу під час наукового дослідження проблеми. Якщо пояснення тих самих фактів висувають різні гіпотези, їх називають версіями. Після відхилення однієї версії зазвичай створюються умови народження іншої більш обґрунтованою. Цей процес доки одна з них не підтвердиться в практичній діяльності. Тоді висування версій припиняється, дискусії та пошук із цієї проблематики завершується. Як наслідок наукової діяльності завжди передбачається якісний результат, якого раніше не було.

Питання та завдання:

1. Визначте зміст понять, які відображають концептуальний зміст дослідження: тема, об'єкт, предмет, мета і завдання дослідження, наукова проблема її обґрунтування, наукова новизна, теоретична і практична значущість.

2. Обґрунтуйте взаємозалежність понять «об'єкт» і «предмет».

3. У чому полягає обґрунтування актуальності проблеми дослідження та її теми.

4. Розкрийте сутність поняття «новизна науково-педагогічного дослідження», перелік її функцій.

5. Обґрунтуйте гіпотеза дослідження як припущення про можливі засоби вирішення визначеної проблеми, етапи її розвитку.

6. Розкрийте ідею педагогічного дослідження як основу синтезу знань про об'єкт дослідження. Визначте основний напрям ідеї, доведіть результативність дослідження.

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Семінарське заняття № 1

Тема 1. Методологічні основи досліджень у галузі мистецької освіти. Наука як система знань

1. Педагогічна методологія як вчення про поняття, принципи, функції та методи.
2. Методологічна структура музичної педагогіки.
3. Принцип професійної спрямованості.
4. Принцип єдності філософського, загальнонаукового та прикладного наукових рівнів аналізу.
5. Принцип співвідношення об'єктивності та суб'єктивності.

Питання:

1. Принципи методології музично-педагогічної освіти: професійної спрямованості; єдності філософського, загальнонаукового і прикладного рівнів методологічного аналізу.
2. Методологія музично-педагогічної освіти як сфера діяльності, пов'язана з науковим пошуком, розробкою та обґрунтуванням вихідних положень категорій та закономірностей.
3. Зв'язок методології музично-педагогічної освіти як науки з філософією освіти, естетикою, психологією, музикознавством, музичною педагогікою.

Семінарське заняття № 2

Тема 2. Основні методологічні підходи у педагогічних дослідженнях: принципи, функції. Види і етапи досліджень

1. Критично проаналізувати діяльнісний підхід до розв'язання педагогічних проблем крізь призму уявлень про природу мистецтва.
2. Системно-синергетичний підхід до педагогічної науки і практики.
3. Сучасні парадигмальні підходи в музичній педагогіці.

Питання:

1. Критичний аналіз діялісного підходу до вирішення педагогічних проблем.
2. Сутність системно-синергетичного підходу до педагогічної науки і практики.
3. Характеристика сучасних парадигмальних підходів в музичній педагогіці.
4. Визначте та охарактеризуйте види і етапи наукових досліджень.

Семінарське заняття № 3

Тема 3. Методологія педагогічного дослідження. Системний підхід

1. Розвиток професійного мислення вчителів музики (від емпіричного до цілісного теоретико-концептуального).
2. Методологічна культура вчителів музики.
3. Впровадження музично-педагогічної науки в практику.
4. Сутність системного підходу до педагогічного дослідження.

Питання:

1. Елементи змісту методичної підготовки вчителя музичного мистецтва: методологічні знання, методи теоретичної та аналітичної діяльності.
2. Взаємозв'язки між різними елементами змісту методичної підготовки вчителів музики.
3. Сутність методологічної культури вчителя музичного мистецтва.

Семінарське заняття № 4

Тема 4. Методи педагогічного дослідження. Синергетичний підхід

1. Сутність методів педагогічного дослідження.
2. Методи пізнавальної діяльності, способи організації наукового дослідження, комплексні методи.
3. Синергетичний підхід до формування методологічної культури вчителя музики: порівняння, протиставлення, аналогія, створення проблемних ситуацій, актуалізація продуктивних видів діяльності тощо.
4. Методологічний аналіз як важливий інтегративний засіб формування методологічної культури вчителя музичного мистецтва, як невід'ємний компонент професійного мислення вчителя музики.
5. Поняття «методологічний аналіз», загальна характеристика його системності, рівні, об'єктивний і суб'єктивний характер, діалектична логіка (рух від абстрактного до конкретного і навпаки).
6. Критична рефлексія з метою подальшої якісної трансформації музично-педагогічної практики.

Питання:

1. Методи педагогічного дослідження.
2. Сутнісні ознаки методологічного аналізу.

3. Рівні вирішення професійних завдань на основі методологічного аналізу.

4. Принципи та методи філософської та загальнонаукової методології.

5. Структура методологічного аналізу. Синергетичний підхід.

Семінарське заняття № 5

Тема 5. Теоретичні методи дослідження. Особистісно-орієнтований підхід

1. Теоретичні методи дослідження.

2. Функціональні зв'язки залежності між досліджуваними явищами і процесами: індукція, дедукція, аналіз, синтез, абстрагування, конкретизація, моделювання, порівняння, класифікація, аргументація.

3. Особистісно-орієнтований підхід: принципи; ціннісно-методологічні засоби; зміст, цілі, методичні, психодіагностичні та психологічні засоби освітньої діяльності.

4. Сукупність вихідних концептуальних уявлень про методичні та педагогічні засоби.

Питання:

1. Сутність та структура рівнів методологічного аналізу.

2. Філософський рівень методологічного аналізу.

3. Науковий рівень методологічного аналізу.

4. Теоретичні методи педагогічного дослідження.

5. Особистісно-орієнтований підхід.

Семінарське заняття № 6

Тема 6. Емпіричні методи дослідження. Герменевтичний підхід як основа реалізації методологічного аналізу

1. Емпіричні методи дослідження.

2. Спостереження як цілеспрямоване і систематичне сприйняття об'єкта, явища чи процесу. Тривалість спостереження.

3. Експеримент – цілеспрямоване вивчення явища, процесу чи об'єкта дослідження. Два види експериментів.

4. Герменевтичні підходи в музикознавстві.

5. Музично-педагогічні аспекти герменевтики.

Питання:

1. Спрямування професійної рефлексії вчителя музики на особистість учня, зміст і процес музичної освіти.

2. Особливості професійної рефлексії вчителя музики.
3. Ціннісна, евристична, пізнавальна та орієнтаційна функції професійної рефлексії вчителя музики.
4. Емоційно-естетичний, художньо-логічний, художньо-логічний та операційно-діяльнісний аспекти рефлексивного аналізу.

Семінарське заняття №7

Тема 7. Процес проведення педагогічного дослідження.

Категоріальний апарат

1. Поняття, які відображають концептуальний зміст дослідження: тема, об'єкт, предмет, мета і завдання дослідження, наукова проблема її обґрунтування, наукова новизна, теоретична і практична значущість.
2. Взаємозалежність понять «об'єкт і предмет».
3. Обґрунтування актуальності проблеми дослідження.
4. Новизна науково-педагогічного дослідження, її функції.
5. Гіпотеза як обґрунтоване припущення про можливі засоби вирішення визначеної проблеми, етапи її розвитку.
6. Ідея як основа синтезу знань про об'єкт дослідження.
7. Основний напрям ідеї, результат дослідження.

Питання:

1. Визначте сутність понять: тема, об'єкт, предмет, мета і завдання дослідження, гіпотеза, ідея.
2. Надайте обґрунтування наукової проблеми дослідження, значення її новизни.
3. Розкрийте основні напрям ідеї дослідження.
4. Доведіть важливість результату дослідження.

МОДУЛЬНА КОНТРОЛЬНА РОБОТА (I варіант)

Дати розгорнуту відповідь на такі питання:

1. Питання історії мистецтв у програмі музичної освіти.
2. Соціальний статус музики в молодіжному середовищі.
3. Загальнонаукові знання в музичній педагогіці.
4. Сутність і значення методів педагогічного дослідження вчителя музичного мистецтва.
5. Основні аспекти методів педагогічних досліджень вчителів музичного мистецтва.
6. Функції педагогічної методології.
7. Застосування методології музичної педагогіки на практиці.

8. Різниця між емпіричними та теоретичними рисами в мисленні вчителів музичного мистецтва.

9. Структура методологічної культури вчителів музичного мистецтва.

10. Структура та логічна схема основних методологічних аспектів музично-педагогічного дослідження.

11. Методологічні умови розмежування термінології в музично-педагогічних дослідженнях.

12. Філософський, загальнонауковий та конкретно-науковий рівні методології педагогічного дослідження вчителів музичного мистецтва.

13. Співвідношення методу і методології в музично-педагогічних дослідженнях.

МОДУЛЬНА КОНТРОЛЬНА РОБОТА (II варіант)

Дати розгорнуту відповідь на такі питання:

1. Різниця між методологічним та методичним аналізом.

2. Рівні вирішення професійних завдань на основі методологічного аналізу.

3. Методологічний аналіз у проектуванні музично-педагогічних процесів.

4. Методологічні орієнтири в музично-педагогічних дослідженнях.

5. Філософський, загальнонауковий та прикладний рівні методологічного аналізу.

6. Сутність та особливості професійної рефлексії.

7. Функції та компоненти професійної рефлексії вчителя музичного мистецтва.

8. Аналіз понятійного ряду «імпровізація - рефлексія – творчість»

9. Духовні основи професійної рефлексії вчителя музичного мистецтва.

10. Динаміка розвитку професійної рефлексії вчителя музичного мистецтва.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЇХ ВИКОНАННЯ

Тема 1. Мета и завдання в методології педагогічного дослідження вчителя музичного мистецтва

Мета. Ознайомити здобувачів фахової вищої освіти з вимогами до методичної підготовки педагогів-музикантів

1. Описати ключові аспекти музично-педагогічної методики викладання.
2. Навести приклади застосування музичної педагогіки на практиці.
3. Визначити здатність до оволодіння методологією музичної педагогіки та музичної освіти.
4. Опрацювати визначену науково-педагогічну літературу щодо проблем методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва.

Методичні рекомендації щодо виконання завдання

Проаналізуйте подану науково-педагогічну літературу та законспекуйте основні аспекти методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва.

Література: 4, 6, 7, 20.

Тема 2. Основні методологічні підходи у педагогічних дослідженнях вчителя музичного мистецтва: поняття, принципи, функції

Мета. Розвивати в майбутніх учителів музичного мистецтва педагогічне мислення і креативність, формувати здатність до успішної організації музичної освіти школярів

1. Визначити особливості сучасного парадигмального підходу в педагогіці.
2. Описати основні характеристики відкритих систем.
3. Визначити переваги особистісно-орієнтованого підходу до педагогічних проблем у контексті гуманізації освіти.
4. Підготувати анотації до двох інструментальних творів (із власного виконавського репертуару) з виокремленням пізнавальних і виховних властивостей музики.

Методичні рекомендації щодо виконання завдання

1. Із власного виконавського репертуару підберіть два інструментальні твори, які доречно використати у процесі музично-

естетичного виховання школярів та організації педагогічного дослідження.

2. Проаналізуйте пізнавальні та виховні можливості підібраних творів.

3. Спрогнозуйте у яких формах музично-педагогічної роботи у закладі загальної середньої освіти можна використати вибрані інструментальні твори: урок музичного мистецтва з організацією педагогічного дослідження або позакласна діяльність. Якщо це урок, то подумайте в контексті якої теми навчальної програми «Мистецтво (Музичне мистецтво)» слушно ознайомлювати учнів із творами.

4. Підготуйте анотації до інструментальних творів, вказуючи: відомості про композиторів, пізнавальні та виховні властивості музики, форми її використання.

Література: 7, 10, 16, 20, 26.

Тема 3. Сутність та специфіка організації методологічної підготовки вчителя музичного мистецтва в аспекті європейської музичної педагогіки

Мета. Сприяти методологічній підготовці майбутніх вчителів музичного мистецтва шляхом узагальнення і переосмислення надбань європейської музичної педагогіки

1. Проаналізуйте і законспектуйте провідні європейські системи масового музичного виховання.

2. Опишіть структуру методологічної культури європейського музиканта-педагога.

3. Розробіть структурно-логічну картину основних аспектів методології музиканта-педагога.

4. Продемонструвати нерозривний зв'язок між емпіричним і концептуальним мисленням музиканта-педагога на основі конкретних прикладів з освітньої практики.

Методичні рекомендації щодо виконання завдання

1. Опрацюйте визначену літературу та проаналізуйте:

- становище європейської музичної педагогіки у XX – XXI століттях;
- музично-педагогічну діяльність Е. Жак-Далькроза, К. Орфа, З. Кодая, Б. Тричкова, М. Монтесоррі та ключові особливості створених ними концепцій масового музичного виховання в аспектах методології та організації педагогічних досліджень.

2. Створіть короткий конспект теми.

3. Проаналізуйте рівень засвоєних здобувачами теоретичних знань про методологію та організацію педагогічних досліджень відомих європейських педагогів-музикантів.

Література: 3, 5, 17, 22, 38.

Тема 4. Синергетичний підхід в контексті методологічного аналізу як способу формування дослідницької культури вчителя музичного мистецтва

Мета: розглянути синергетичний підхід до формування методологічної культури вчителя музики: порівняння, протиставлення, аналогія, створення проблемних ситуацій, актуалізація продуктивних видів діяльності тощо. Визначити методологічний аналіз як важливий інтегративний засіб формування методологічної культури вчителя музичного мистецтва, як невід'ємний компонент професійного мислення вчителя музики.

1. Навести приклад методологічного аналізу однієї з проблем педагогіки музичної освіти на загальнонауковому рівні.

2. Обґрунтувати необхідність методологічного аналізу при проектуванні процесів музичної освіти.

Методичні рекомендації щодо виконання завдання

1. Опрацюйте визначену літературу та проаналізуйте:

- сутність синергетики, синергетичного підходу як основи для методологічного аналізу педагогічного дослідження;
- синергетичний підхід у як спосіб формування дослідницької культури вчителя музичного мистецтва в аспектах методології та організації педагогічних досліджень.

2. Створіть короткий конспект теми.

Література: 3, 5, 17, 22, 38.

Тема 5. Особистісно-орієнтований методологічний підхід вчителя музичного мистецтва

Мета: визначити конкретно-наукові рівні методологічного аналізу: приклади конкретно-наукового аналізу, зокрема зв'язку музичної педагогіки із загальними науками (музикознавством, психологією), а також приклади системних аналітичних підходів, що включають філософський, загальнонауковий та конкретно-науковий рівні, особистісно-орієнтований підхід у розгляді проблем музичної педагогіки.

1. Пояснити методологічні засади музично-педагогічних досліджень.

2. Визначити сутність загальнонаукового рівня методологічного аналізу.

3. Визначити сутність методологічного аналізу досліджень вчителів музичного мистецтва.

Методичні рекомендації щодо виконання завдання

1. Підготуйте власну особистісну та професійну Я-концепцію як життєвий план на наступні десять років вперед.

2. Створіть індивідуальні завдання (згідно Вашої спеціалізації) для професійного розвитку студента-музиканта.

3. Підготуйте таблицю з висловленнями викладачів, що використовують авторитарний стиль спілкування; викладачів-фасілітаторів. Порівняйте стиль їхнього мислення за схожістю та відмінністю.

4. Створіть короткий конспект теми.

Література: 12, 14, 22, 25, 32.

Тема 6. Герменевтичний підхід вчителя музичного мистецтва як основа реалізації методологічного аналізу

Мета: у рамках герменевтичного підходу розглянути музично-педагогічний процес як узгоджену взаємодію вчителя та учня з метою розуміння та інтерпретації музичних текстів, а також творчої музично-виконавської інтерпретації на основі міжособистісного взаєморозуміння.

1. Сутність герменевтичного методологічного підходу в контексті музичної освіти.

2. Визначити функції та складові герменевтичного підходу в наукових дослідженнях.

3. Проаналізувати зміст ряду понять імпровізація – рефлексія – творчість.

4. Розробити програму спостереження за викладанням інших викладачів з проблеми врахування педагогічної рефлексії в музично-педагогічному процесі.

Методичні рекомендації щодо виконання завдання

1. Розгляньте сутність герменевтичних підходів в аспекті підготовки музикантів у вищих навчальних закладах.

2. Опишіть історичні аспекти герменевтики, герменевтичні підходи в музикознавстві, музично-педагогічні аспекти герменевтики.

3. Розкрийте сутність феноменологічно-методологічного підходу в музичній освіті .

4. Визначте етапи розуміння як творчо-дослідницької (пізнавальної) діяльності: 1) висування гіпотез; 2) інтерпретація фрагментів; 3) коригування загального змісту.

5. Створіть короткий конспект теми.

Література: 7, 15, 22, 27, 35.

Схема аналізу форм та методів самостійної роботи з музичного навчання і виховання учнів в закладах загальної середньої освіти в аспекті методології та організації педагогічного дослідження

1. Організаційна частина.

2. Повідомлення теми, мети і мотивація навчальної діяльності.

3. Основна частина:

- вибір методів досягнення мети музичного виховання учнів та, зокрема, конкретного уроку музичного мистецтва;

- доцільність використання видів музичної діяльності школярів;

- рівень підготовки вчителя до уроку;

- використання засобів активізації учнівської уваги;

- добір форм організації музичної діяльності;

- застосування засобів розвитку в учнів музичного сприймання, вокально-хорових навичок, творчих здібностей;

- дотримання педагогічних принципів в методології та організації педагогічних досліджень вчителів музичного мистецтва.

4. Підсумки: використання комплексного методологічного підходу до організації музичного навчання та виховання учнів на уроці в закладах загальної середньої освіти.

VII. ІНДИВІДУАЛЬНА НАУКОВО-ДОСЛІДНА РОБОТА (навчальний проект)

Індивідуальне дослідження – це вид індивідуальної діяльності здобувача, результати якої використовуються в процесі вивчення програмного матеріалу у відповідній галузі.

Індивідуальне науково-дослідне завдання (ІНДЗ) з курсу ***«Методологія та організація педагогічних досліджень вчителя музичного мистецтва»*** – це вид науково-дослідної роботи, яка

містить результати наукового дослідження та відображає певний рівень академічної компетентності студента.

Метою індивідуального дослідження є самостійне вивчення частини програмного матеріалу, систематизація, узагальнення, поглиблення та застосування знань з курсу, а також удосконалення навичок самостійної навчально-пізнавальної діяльності.

Зміст ІНДЗ: теоретичне або практичне дослідження, що ґрунтується на знаннях, уміннях і навичках, отриманих на лекціях, семінарських та практичних заняттях і виконується в межах навчальної програми курсу, охоплює окремі теми або весь зміст курсу.

Види ІНДЗ, вимоги та оцінювання:

- доповіді на теми, рекомендовані викладачем;
- науково-педагогічні дослідження в реферативній формі.

Науково-педагогічне дослідження в реферативній формі містить: вступ, основна частина, висновки, додатки (якщо є), список використаних джерел.

Оцінка з ІНДЗ є обов'язковим балом, що враховується при підсумковому оцінюванні навчальних досягнень студентів з навчальної дисципліни *«Методологія та організація педагогічних досліджень вчителя музичного мистецтва»*.

ОРІЄНТОВНА ТЕМАТИКА РЕФЕРАТИВНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ (ІНДЗ)

1. Сутність і значення методології та організації педагогічного дослідження вчителів музичного мистецтва.
2. Ключові аспекти методології та організації педагогічних досліджень вчителів музичного мистецтва.
3. Функції педагогічної методології.
4. Сутнісне значення діяльнісного підходу до розв'язання педагогічних проблем.
5. Системні підходи в педагогічній науці та практиці як теоретична передумова реформування освіти в Україні.
6. Сучасні парадигмальні підходи в педагогіці.
7. Емпіричні та теоретичні особливості мислення вчителів музичного мистецтва.
8. Методологічна культура вчителів музичного мистецтва.
9. Поняття «проектування» процесів музичної освіти.

10. Взаємозв'язок педагогіки музичної освіти з філософією.
11. Принцип цілісності філософії для музичної педагогіки.
12. Поняття «філософія мистецької освіти».
13. Музична психологія в теорії та практиці музичної освіти.
14. Історія мистецтв у навчальних програмах музичної освіти.
15. Гуманізм як філософська система сучасної педагогіки.
16. Філософські категорії та закони, що визначають вихідні методологічні засади педагогіки.
17. Поняття «прикладні рівні методологічного аналізу».
18. Загально науковий та прикладний рівні методологічного аналізу.
19. Принципи професійної спрямованості методологічного аналізу на прикладному рівні.
20. Принцип єдності філософського, загальнонаукового та прикладного рівнів методологічного аналізу.
21. Принцип співвідношення об'єктивності та суб'єктивності в методології музично-педагогічної освіти.
22. Поняття професійної рефлексії.
23. Функції та компоненти професійної рефлексії музикантів і педагогів.
24. Особливості методології та організації педагогічного дослідження вчителів музичного мистецтва.
25. Музично-педагогічна концепція українського вченого-педагога.
26. Обґрунтованість і наукова новизна музично-педагогічного дослідження.
27. Переваги теоретичних гіпотез над емпіричними.
28. Поняття «логіка науково-педагогічного дослідження».
29. Форми педагогічних досліджень вчителів музичного мистецтва.
30. Сутність дослідження музично-педагогічного досвіду
31. Творче проектування в діяльності вчителів музичного мистецтва.
32. Експериментальна робота в природних умовах класу.
33. Сутність експериментальних методів у педагогічному дослідженні вчителів музичного мистецтва.
34. Етапи наукового експерименту.
35. Спостереження, дослідження та експеримент як методи педагогічного дослідження вчителів музичного мистецтва.

Логіка конструювання музично-педагогічного дослідження та основні складові його методологічної характеристики

Плідний характер музично-педагогічного дослідження багато в чому залежить від його логіки. Прийнято виділяти три етапи конструювання логіки дослідження: а) «постановочний», б) власне дослідницький; Перший («постановочний») етап включає в себе визначення основних методологічних характеристики дослідження. Тобто, дослідницька робота педагога-музиканта починається з уточнення об'єкта дослідження – конкретного поля музично-педагогічного пошуку, представленого у вигляді якогось процесу, на яке звернено увагу дослідника. Це може бути сфера: а) загальної музичної освіти; б) професійної музичної освіти; в) професійної музично-педагогічної освіти.

Вибір *об'єкта* дослідження залежить від наявного професійного досвіду, інтересів і потреб музиканта-педагога - дослідника, виявлення ним новизни і перспективності проблеми, що з'явилася впевненість у можливості розробки нової технології і інше. Об'єктом стає той чи інший аспект, ділянка цієї діяльності, наприклад, процес розвитку якостей особистості учнів або педагога-музиканта, процес розвитку музичних умінь, навичок, музичних інтересів, потреб, смаків і інше. У рівній мірі школярі чи студенти не можуть бути об'єктом дослідження (вони - суб'єкти дослідження), оскільки об'єкт музично-педагогічного дослідження завжди повинен знаходитися у сфері навчально-виховного процесу: його теорії та методики, зміст та принципи, методи та засоби діяльності вчителя та школярів. Так, об'єктом дослідження може бути, наприклад, «процес музичної освіти в умовах початкової школи».

Отримати нове знання про об'єкт у всьому його різноманітті, як правило, неможливо для одного дослідника. Тому визначається *предмет дослідження*, який розкриває, в яких обмежувальних рамках розглядається об'єкт, які відносини, властивості, аспекти, функції розкриває дослідження. Вчений, конструюючи предмет дослідження, виділяє в предметі те, в чому буде виражатися нове наукове знання. Предмет дослідження як би задає певний «кут зору» об'єкту дослідження, уточнюючи, за допомогою якого «музично-педагогічного засобу» відбувається розвиток. Так, якщо об'єктом дослідження є «процес розвитку музичного мислення школярів», то предметом дослідження можуть бути (але не обов'язково повинні) ті чи інші

методи організації цього процесу. При цьому, можливо, найважливішим моментом є визначення того нового в науковому плані, що планує досягти дослідник. Так, наприклад, згідно з темою: «Розвиток здатності до невербальної комунікації у музично-педагогічному процесі» предмет дослідження може звучати так: «Методи розвитку невербальних засобів спілкування у майбутніх учителів музики». Або в темі «Соціально-психологічна адаптація першокласників до шкільного життя засобами музично-ігрового тренінгу» предмет дослідження формулюється таким чином: «Методи музично-ігрового тренінгу особистісної адаптованості молодшого школяра». Визначаючи *тему дослідження*, необхідно чітко позначити (назвати) категорію що піддається дослідженню. Наприклад, «Методи розвитку інтересу до джазової музики у підлітків». У цьому випадку в полі зору будуть одразу кілька категорій: «джазова музика», «цікавість», «підлітки», «методи розвитку». Зазначимо, що у центрі уваги дослідника-педагога-музиканта має бути категорія «методів розвитку» інтересу до джазової музики підлітків. Водночас, тема дослідження може стосуватися і питань змісту музичної освіти (наприклад, у темі «Жіночі образи в музиці на уроках у VI класі»).

В області загальної музичної освіти це може бути проблема залучення школярів до сучасної музики академічної спрямованості. Виходячи з цієї проблеми, можна, як один з варіантів, визначити тему дослідження наступним чином: «Залучення старших підлітків до сучасної музики на основі джазової інтерпретації творів». Або: проблема розвитку творчих здібностей вчителя музики може бути сформульована так: «Композиційне написання музичного твору з різними варіантами кульмінації».

Зрозуміло, визначення проблеми та відповідної теми дослідження не може прийти «зі стелі». Так, вище названі визначення були здійснені в першому випадку завдяки знанню ситуації в галузі загальної музичної освіти, положення з сучасною академічною музикою в школі, що виникла протиріччям між необхідністю залучення молоді до кращих зразків сучасної академічної музики та відсутністю ефективних технологій, пов'язаних з вирішенням цього завдання. У другому варіанті вибору проблеми та теми можна виходити з очевидного розриву між технічним прогресом у галузі комп'ютерних музичних програм, інтересу до них з боку учнів та – явною незацікавленістю чи нездатністю вчителів музики виявити

творчі зусилля щодо створення музично-педагогічних технологій у цьому напрямі.

Важливе місце займає формулювання **мети і завдань** музично-педагогічного дослідження, яка повинна обов'язково носити пізнавально-перетворювальний (у кваліфікаційної навчально-дослідницької роботі – суб'єктивно-пізнавальний) характер. Мета дослідження - це те, чого необхідно досягти в найзагальнішому вигляді як результат проведеної роботи. Наприклад, мета дослідження сформульована так: «Розробка методики розвитку образного сприйняття музики у учнів ззсо», або: «Розробка критеріїв оцінки музичного розвитку школярів». Мета дослідження – це і формулювання кінцевого результату пошуку. Наприклад: «Метою справжньої роботи стало вивчення можливостей і розробка, апробація ефективних музично-ігрових форм тренінгу соціально-психологічної адаптації дітей шкільного життя».

Завдання дослідження являють собою ланки, етапи досягнення мети. ситуація, що вимагає свого перетворення для досягнення певної мети. Завдання завжди містить відоме (позначення умов ситуації) і невідоме, шукане, необхідне, розраховане на вчинення певних дій, додаток зусиль для просування до мети, для вирішення поставленої проблеми». Реалізована з урахуванням конкретних умов, завдання синтезує змістовну, мотиваційно-спонукальну та операційну сторони дослідницької діяльності і є її своєрідним фокусом, розділених на три групи: історико-діагностичну (вивчення історії та сучасного стану проблеми з визначенням та уточненням основних понять дослідження), теоретико-модельючу групу (з розкриттям сутності та структури досліджуваного, факторів його перетворення моделі структури та функцій досліджуваного та способів його перетворення) та практично перетворювальну груп (розробка та використання методів, прийомів, засобів раціональної організації педагогічного процесу, його передбачуваного перетворення з розробкою практичних рекомендацій).

Здійснити формулювання завдань по шляху, зазначеному вище, нелегко. Тому в подібного роду роботах запропонована модель побудови дослідницьких завдань здійснюється лише частково.

1. Вивчити та проаналізувати спеціальну літературу з проблеми дослідження.

2. Теоретично обґрунтувати зміст та організацію музично-пластичної діяльності на початковому етапі її освоєння учнями ззсо.

3. Дослідно-пошуковим способом перевірити можливість і доцільність введення у зміст музичних занять з учнями ЗЗСО такого різновиду музично-пластичних рухів як «звукові жести». Дослідник вивчає стан проблеми, концентруючи при цьому увагу на тому, які питання вже вирішені, а які ще належить вирішити. Поступово кристалізується уявлення, згідно з яким вирішення тих чи інших питань є найбільш актуальним.

Так вибудовується більш-менш обґрунтоване припущення у тому, як можна реалізувати поставлену мету дослідження. Інакше висловлюючись, конструюється обґрунтоване припущення (гіпотеза) у тому, з допомогою яких педагогічних умов, форм діяльності, технології тощо., можна одержати шуканий результат. Психологи, визнаючи, що формування гіпотези поки що недостатньо вивчений процес, підкреслюють безперечну необхідність здатності до складання і переконструювання знань, моделювання, проблемного бачення, альтернативного характеру мислення та інтуїції. Стає ясным, що наявні знання не можуть забезпечити появу нових знань.

Вирішення завдання сформулювати студенту *гіпотезу* значною мірою полегшується, якщо в роботі ставиться мета необ'єктивно-перетворювального (розробити принципово нове знання в педагогіці музичної освіти), а лише навчально-дослідницького характеру. Це означає: в конкретних умовах з даним складом учнів вибір певних методів виявляється ефективним. Крім того, цілком припустимо, що в результаті дослідження правомірність гіпотези не підтвердилася. В умовах навчально-дослідницької роботи можна будувати гіпотезу, що складається з кількох варіантів. Надалі, зазвичай, виявляється, що з варіантів виявився ефективнішим. Нарешті, слід пам'ятати, що під час дослідження початковий варіант гіпотези може коригуватися. У цьому випадку у введенні на це можна вказати, надав обидві формулювання гіпотези у відповідній послідовності.

У дослідженні визначається його методологічна основа – філософські, загальнонаукові (музикознавчі, музично-психологічні та ін.) та наукові (музично-педагогічні) уявлення, що служать фундаментом обґрунтування концепція роботи. Слід уникати формального підходу до визначення методологічних підстав, які в такому разі однаковою мірою можуть бути віднесені не лише до цього, а й до цілого ряду подібних досліджень. Такі формулювання типу: «методологічною основою дослідження є філософські положення про теорію пізнання, музикознавчі уявлення про зміст музичного

мистецтва, психологічні концепції про роль особистості та діяльності» тощо. Вони не визначаються, по-перше, які філософські становища теорії пізнання автор дослідження вважає собі пріоритетними – адже може бути дуже різні і навіть полярні; по-друге, загальнонаукові, у разі музикознавчі і психологічні, концепції у формулюваннях не уточнюються. В рамках однієї наукової праці (дисертації, монографії, статті, випускної кваліфікаційної роботи) автор повинен точно визначити зміст головних понять та дотримуватися їх протягом усієї роботи. Некоректно те саме аналізоване явище позначати по-різному, наприклад, то принципом, то методом, то метою, то завданням і ін. Необхідно, щоб дослідник розшифрував основні, ключові терміни у своїй роботі. Скажімо, у роботі на тему «Методи розвитку адекватного сприйняття музики у підлітків» слід від початку визначитися з терміном «адекватне сприйняття». При цьому важливо, щоб дослідник приділив спеціальну увагу аналізу різних точок зору вчених по відношенню до цього терміну, визначив свою позицію та обґрунтував її. Так, зміст методологічної характеристики першого етапу музично-педагогічного дослідження. етап певною мірою містить у собі і риси другого, «власне дослідницького», етапу, наприклад, коли йдеться про виявлення протиріч між наявними теоретико-методичними знаннями про ту чи іншу проблему та їх недостатністю для вирішення практичних питань.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І.Д. Особистість на шляху до духовних цінностей: монографія. / І.Д. Бех. Київ. Чернівці. «Букрек». 2018. 320 с.
2. Бойчев І.І. Мультикультурний підхід у педагогічній освіті майбутніх вчителів як фактор формування їх європейської ідентичності - European Construction between Desideratum and Realities. *Journal of Danubian Studies and Research*, Vol 8, No 2 (2018). 449-457 с.
3. Бухнієва О.А. «Вступ до спеціальності з основами наукових досліджень». ІДГУ, Ізмаїл, 2021. 53с.
4. Бухнієва О.А. The Arts as a Means of Developing Emotional Intelligence in the Context of Neuropedagogy Artificial Intelligence and Neuroscience December 2022, Volume 13, Issue 4. <https://lumenpublishing.com/journals/index.php/brain/article/view/4645>
5. Гончаренко С.У. Методика як наука / С.У. Гончаренко. Хмельницький, 2000.
6. Гончаренко С.У. Педагогічні дослідження: Методологічні поради молодим науковцям. Видання друге, перероблене / С.У. Гончаренко. Київ-Вінниця, ТОВ Фірма «Планар», 2010. 308 с.
7. Горбенко С.С. Навчально-наукова-діяльність студентів з методики музичного виховання: навчально-методичний посібник / С.С. Горбенко. К. Освіта України, 2010. 180 с.
8. Горбенко С.С. (2021). Мистецька освіта учнів у проекції особистісно орієнтованого підходу. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки, (195), 14-18. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2021-1-195-14-18>
9. Закон України «Про освіту». URL: <http://osvita.ua/legislation/law/2231/3>, с.1 (дата звернення: 15.10. 2023).
10. Кевішас І. Становлення музичної культури школяра / І. Кевішас. Кіровоград. 2008. 287 с.
11. Козир А. В. Формування виконавської компетентності у магістрантів музичного мистецтва в процесі фахової підготовки / А. В. Козир // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 14 : Теорія і методика мистецької освіти. 2018. Вип. 24. С. 3-7. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_014_2018_24_3.
12. Концептуальні засади реформування середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

13. Маслоу А. Самоактуалізація особистості та освіта / А. Маслоу [Пер. з англ.]. К. Донецьк. 1994. 216 с.
14. Масол Л. М. Загальна мистецька освіта : теорія і практика / Л. М. Масол. К. Промінь, 2006. 432 с.
15. Ничкало Н.Г. Науково-методичне забезпечення – ключова умова розвитку системи // Професійно-технічна освіта. 2006. № 2. С. 12–14.
16. Овчаренко Н. Сучасна музична освіта федеративної Республіки Німеччини / Н. Овчаренко // Педагогічний процес: теорія і практика. 2017. Вип. 2. С. 36-42. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pptp_2017_2_8.
17. Олійник В.В. Наукові основи управління підвищенням кваліфікації педагогічних працівників профтехосвіти : монографія. Київ. Міленіум, 2003. 594 с.
18. Олексюк О.М., Ткач М.М., Лісун Д.В. Герменевтичний підхід у вищій мистецькій освіті: колект. монограф. / О.М. Олексюк, М.М. Ткач, Д.В. Лісун. К. Київ. ун-т ім. Б.Грінченка, 2013. 164 с.
19. Олексюк О.М. Музична педагогіка: навч. посіб. / О.М. Олексюк. К. Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2013. 248 с.
20. Орлов В. Ф. Педагогічна майстерність викладача мистецьких дисциплін : навч.-метод. посіб. / В. Ф. Орлов, О. О. Фурса, О. В. Баніт. К. Едельвейс, 2012. 272 с.
21. Отич О.М. Педагогіка мистецтва у розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійної школи// Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: Збірник наукових праць. Вип. 7 (12). К. НПУ,2009. С.40 – 44.
22. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). К. Освіта України, 2008. 274 с.
23. Падалка Г. М. Теорія і методика мистецької освіти : інноваційна проблематика [Текст] / Г. Падалка // Мистецька освіта : зміст, технології, менеджмент. Збірник наукових праць. К. 2010. Вип. 5. С. 68–83.
24. Педагогічна майстерність: Підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.; За ред. І. А. Зязюна. К. Вища шк., 1997. 349 с.
25. Петрушенко П.Л. Філософія : навч. посіб. для студ. ВНЗ; рек. МОН України. Львів. Новий Світ. 2011. 503 с.

26. Пехота О.М., Єрмакова І.П. Основи педагогічних досліджень : навч. посіб. / О.М. Пехота, І. П. Єрмакова. 2-е вид., переробл. і доповн. К. Знання, 2013. 287 с.
27. Полубоярина І. І. Проблема інтерпретації музичного твору в процесі професійної підготовки музично обдарованих студентів / І. І. Полубоярина // Освіта та розвиток обдарованої особистості. 2013. № 1. С. 70-73. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Otros_2013_1_17.
28. Реброва О. Є. Методи формування художньо-ментального досвіду вчителя музичного мистецтва в процесі фортепіанного навчання / О. Є. Реброва // Педагогічна освіта: теорія і практика. 2012. Вип. 12. С. 402-407. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppo_2012_12_78.
29. Ржецкий Н.Н. Лекції з педагогіки : фундаментальні основи / Н. Н. Ржецкий. К. 2003. Ч. 3. 40 с.
30. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька: Навчальний посібник. Тернопіль. Навчальна книга Богдан. 2005. 360 с.
31. Растригіна А.М. Педагогіка свободи: Методологічні та соціально-педагогічні основи (Монографія). Кіровоград. 2002. 256с.
32. Рудницька О.П. Інтегративні зв'язки у викладанні предметів художньо-естетичного циклу. Початкова школа: щомісячний наук.-метод. журнал. 2001. No 1 (279). С. 40–43.
33. Сегеда Н. А. Професійний розвиток викладача музичного мистецтва: історія, методологія, теорія [Текст] : [монографія] / Н. А. Сегеда; Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ. НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. 271с.
34. Сироткіна Ж.Є. Деякі аспекти формування художньої культури майбутнього вчителя музики на заняттях з вокально-хорових дисциплін. INTERNATIONAL ACADEMY JOURNAL «Web of Scholar». 11(29), 2018. <https://www.academia.edu/38608589/>
35. Сироткіна Ж.Є. Інтеграція музичного та образотворчого мистецтв як засіб формування емоційного інтелекту майбутніх учителів. Вища освіта у міжнародному вимірі: від традицій до інновацій. Ізмаїл. РВВ ІДГУ.2020.114с., С. 94-100.
36. Смирнова Т.А. Музично-хорова освіта в Україні XVI–XVIII ст. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки, (195), 2021. С.28-32. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2021-1-195-28-32>
37. Смирнова Т. А. Особливості розвитку сучасної музичної освіти у вищих закладах зарубіжжя / Т. А. Смирнова // Professional Art

- Education. 2022. Vol. 3, No.2. P. 35-43.
<https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/12578>
38. Ткаченко Т. В. Музична освіта в історії педагогічної практики / Т. В. Ткаченко // Наукові записки кафедри педагогіки. - 2010. Вип. 24. С. 185-189. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzkr_2010_24_27.
39. Черкасов В.Ф. Музично-педагогічна освіта України на межі двох тисячоліть (1991-2010 рр.). Навч. посібник. Кіровоград. ТОВ «Імекс-ЛТД», 2011. 380 с.
40. Черкасов В.Ф. Теорія і методика музичної освіти (підручник) / Володимир Черкасов. Кіровоград. РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. 528 с.
41. Шевченко І.Л. Формування професійної культури майбутнього вчителя музики в позанавчальній діяльності. Навчально-методичний посібник. Кіровоград. Імекс. ЛТД. 2008. 69 с.
42. Шейко В. М., Богуцький Ю. П., Кушнарєнко Н. М. Наукова творчість у галузі культурології і мистецтвознавства : навч. посіб. Харків. ХДАК, 2016. 330 с.
43. Шейко В. М., Кушнарєнко Н. М. Організація та методика науководослідницької діяльності : підручник. 7-ме вид., стер. Київ. Знання, 2011. 310 с.
44. Щолокова О.П. Філософські засади мистецької освіти // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: Збірник наукових праць. Вип. 7 (12). К. НПУ, 2009. С.9 -13.
- Додаткова література та інформаційні інтернет-ресурси:**
1. Антонюк О. В. Інтеграція України в європейський освітній простір // Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського : науковий журнал / гол. ред. Рожок В. І. 2009. № 2 (3). С. 19-24.
  2. Берегова О. Академічне музичне мистецтво та сучасні інформаційно-комунікаційні технології: дискурс взаємодії // Аспекти історичного музикознавства. 2016. № 8. С. 24 – 35.
  3. Бистрова Ю. В. Інноваційні методи навчання у вищій школі України // Право та інноваційне суспільство. 2015. №1 (4). С. 27-33.
  4. Вища освіта України – європейський вимір: стан, проблеми, перспективи. Матеріали підсумкової колегії (21 березня 2008 року, м.

Київ) / Освіта України. Спецвипуск. 2008. №21–22 (905). 19 березня. 328 с.

5. Дряпіка В. І. Теорія і практика формування ціннісних орієнтацій педагога-музиканта. К. Кіровоград, 2000. 226 с.

6. Інновації в освіті і науці окремих країн Європи, Азії та Америки: Інформаційний бюлетень наукового проекту «Інноваційний університет – інструмент інтеграції в європейській освітній і науковий простір» / Міністерство освіти і науки України; Ужгородський національний університет; ННІ євроінтеграційних досліджень; за ред. І. В. Артьомова. Вип. 4 Ужгород. ПП «АУТДОР-ШАРК», 2015. 204 с.

7. Інновації у вищій освіті: проблеми, досвід, перспективи : Монографія / за ред. П. Ю. Сауха. Житомир. Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2011. 496 с.

8. Козир А. В. Вступ до акмеології мистецької освіти : навч.-метод. посібник / А. В. Козир, В. І. Федоришин. Київ. НПУ імені М. П. Драгоманова. 2012. 263 с.

9. Кузнєцова І. В. Нелінійне мислення як стратегія розвитку культурно-мистецької освіти України // Вісн. Держ. акад. кер. кадрів культури і мистец. 2009. № 1. С. 7–13.

10. Музична освіта в Україні: Сучасний стан, проблеми розвитку : Матеріали наук.-практ. конф. / Академія мистецтв України; Київ. Кий, 2001. 174 с.

11. Негребецька О. Роль інноваційних технологій у сучасній музичній освіті // Наукові записки [Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Сер. : Педагогічні науки. 2012. Вип. 103. С. 212-217.

12. Опанасюк О. Іntenціонально-стильовий вимір європейської та української музичної культури кінця ХІХ - початку ХХІ ст. // Синергетична парадигма простору культури: монографія / наук. ред В. Шульгіна. К. НАКККіМ, 2014. 131 -176 с.

13. Організація та зміст становлення професійної підготовки в умовах національної системи освіти: Зб. наук. праць // Проблеми сучасного мистецтва і культури / За ред. Г.Є. Гребенюка. Х. Каравела, 1999. 202 с.

14. Польська І.І. Методологічна проблематика в сучасному музикознавстві // Культура України : зб. наук. пр. / Харків. держ. акад. культури / за заг. ред. В. М. Шейка. Харків. ХДАК, 2014. Вип. 46. С. 267–275.

15. Професійна підготовка фахівців вищої школи в умовах оновленої парадигми освіти : Зб. наук. пр. // Проблеми сучасного мистецтва і культури. Х. Каравела, 1999. 136 с.

16. Суходуб Т. Європейський вектор вітчизняної освіти: проблеми та перспективи // Філософія освіти: Науковий часопис. 2006. № 3. С. 7–21.

17. Швець Г. О. Сучасні інноваційні методи викладання у вищій школі. URL: <http://naukam.triada.in.ua//index.php/konferentsiji/33-chetverta-vseukrajinska-praktichnopoliznavalna-internet-konferentsija/42-suchasni-innovatsijni-metody-vikladannya-u-visshij-shkoli>

18. Шейко В. М. Вища освіта в країнах Заходу: соціальні та етичні аспекти / В. М. Шейко; Харк. держ. акад. культури. Х. ХДАК, 1999. 152 с.

19. Шейко В. Культура України в глобалізаційно-цивілізаційному вимірі (іст.-метод. аспекти): моногр.; Нац. акад. мистецтв України, Ін-т культурології. К. 2011. 624 с.

20. Шейко В. М., Кушнарєнко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : Підручник. Київ. Знання-Прес, 2002. 295 с.

21. About the Suzuki Method // Suzuki Association of the Americas. URL: <https://suzukiassociation.org/about/suzuki-method/>

22. Gorbunova I.B., Hiner H. Music Computer Technologies and Interactive Systems of Education in Digital Age School. Conference Communicative Strategies of Information Society: Proceedings of the International. Advances in Social Science, Education and Humanities Research. (CSIS 2018). Available at: <https://doi.org/10.2991/csis-18.2019.25>.

23. Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти – <http://num.kharkiv.ua/share/intermusic/>

24. Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського – <http://naukvisnyknmau.com.ua/>

25. Українське музикознавство – <http://musicology.com.ua/>

26. Наукові збірки Львівської національної музичної академії ім. М. В. Лисенка – <https://muzuniversum.com/index.php/journal>

